

สถาบันหนังสือแห่งชาติ*

■ มกุฏ อรฤดี

บทนำ

เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๖ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้จัดบรรยายพิเศษในงานวันมนุษยศาสตร์วิชาการ เรื่อง “สถาบันหนังสือแห่งชาติ” โดยคุณมกุฏ อรฤดี เป็นผู้บรรยาย โครงการ “สถาบันหนังสือแห่งชาติ” เป็นแนวคิดริเริ่มของคุณมกุฏ ซึ่งคิดถึงการพัฒนาระบบหนังสือในประเทศไทยมากกว่า ๓๐ ปี และได้แสดงแนวคิดดังกล่าวในการให้สัมภาษณ์นิตยสารฉบับหนึ่งเมื่อประมาณปี ๒๕๔๔ ที่ผ่านมา หลังจากนั้นแนวคิดการตั้งสถาบันเพื่อจัดการระบบหนังสือของประเทศไทย ก็ปรากฏเป็นรูปเป็นร่างขึ้น ด้วยการระดมความคิดเห็นจากบุคลากรหลายฝ่ายและการได้รับความร่วมมือจากรัฐบาล โดยกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญ สำหรับบุคคลทั่วไปและผู้ประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับหนังสือ โครงการ “สถาบันหนังสือแห่งชาติ” นับเป็นเรื่องน่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะเกี่ยวข้องกับทั้งผู้อ่านและผู้ประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับหนังสือในหลายๆ ด้าน

คุณมกุฏเป็นบรรณารักษ์ผู้ใส่ใจและพิถีพิถันของสำนักพิมพ์ผีเสื้อ ซึ่งเป็นสำนักพิมพ์ที่นักอ่านหลายคนถูกใจในคุณภาพของหนังสือ ทั้งยังเป็นนักเขียนเจ้าของนามปากกา “นิพนพาน” “มกุฏ อรฤดี” และ “วาวแพร” ซึ่งเขียนเรื่องในแนวแตกต่างกันมากมาย นอกจากนี้ยังเป็นนักอ่านตัวยง เป็นนักคิด นักริเริ่มชนิดที่ริเริ่มจัดมุมห้องสมุดให้กับโรงเรียนตั้งแต่อายุ ๑๒ ปี เป็นบรรณารักษ์หนังสือแปล และยังคงเคยเป็นหนึ่งในทีมงานทำนิตยสาร “ลลนา” นิตยสารสำหรับผู้หญิงอันเปี่ยมรสนิยมนักหลายปีด้วย ดังนั้นประสบการณ์เกี่ยวกับหนังสือของคุณมกุฏจึงนับว่าอยู่ “วงใน” อย่างแท้จริง เมื่อคนวงในซึ่งเป็นคนธรรมดาคนหนึ่งเกิดแนวคิดถึงสถาบันอันยิ่งใหญ่ระดับชาติเช่นนี้ คำถามย่อมเกิดขึ้นในใจหลายคนว่า สถาบันแห่งนี้คืออะไร ทำไมจึงต้องเกิดขึ้น และเขาจะทำอะไรให้แนวคิดนี้เป็นจริงขึ้นมาได้

ต่อไปนี้เป็นแนวคิดของคุณมกุฏ อรฤดี เกี่ยวกับโครงการ “สถาบันหนังสือแห่งชาติ” ซึ่งผู้เรียบเรียงเห็นว่าสมควรนำเสนอให้ใกล้เคียงคำบอกเล่าของคุณมกุฏมากที่สุด เนื่องจากมุมมองเกี่ยวกับหนังสือและระบบหนังสือทั้งระบบที่คุณมกุฏสะท้อนออกมาอย่างละเอียดละออ นั่น เป็นการมองอย่างครบด้านและ “ตรง” อย่างยิ่ง จนไม่อาจตัดทอนสิ่งใดไปมากกว่านี้

* ถอดจากฉบับบันทึกเสียงคำบรรยายพิเศษ “งานมนุษยศาสตร์วิชาการ 45 ” วันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2546

ที่มาของความคิด / แนวคิดหลัก

ผมคิดเรื่องการตั้งสถาบันแห่งหนึ่งขึ้นมาเพื่อจัดการเรื่องระบบหนังสือในประเทศไทย โดยให้ชื่อว่า **“สถาบันหนังสือแห่งชาติ”** เพราะเห็นว่ามักมีการอ้างงานวิจัยว่าคนไทยไม่อ่านหนังสือ ซึ่งวิจัยกันมา ๔-๕ ปีแล้วก็ยังคงอยู่อย่างนั้น ไม่เคยมีใครหาทางทำให้คนไทยอ่านหนังสือมากขึ้นกว่าปีละ ๔ บรรทัดเลย ผมจึงลูกมาบอกว่าถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยจะต้องมี **“สถาบันหนังสือ”** เพื่อแก้ปัญหาเรื่องหนังสือโดยเฉพาะ เพราะปัญหาเกี่ยวกับระบบหนังสือในประเทศไทยเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกันเป็นลูกโซ่ ไม่อาจแก้ที่จุดใดจุดหนึ่งได้ แนวคิดหลักของโครงการ “สถาบันหนังสือ” คืออยากให้เห็นความสำคัญของหนังสือในทุกระดับ โดยเฉพาะชาวบ้านธรรมดาที่อยู่ข้างล่างที่สุด ทำอย่างไรจึงจะทำให้เขาได้มีโอกาสอ่านหนังสืออย่างทั่วถึงและง่ายดาย และจุดประสงค์หลักของสถาบันนี้ เพื่อจัดระบบหนังสือและระบบการอ่านของไทยให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คนชอบสงสัยว่าทำไมต้องจัดการระบบหนังสือและระบบการอ่าน ในความเห็นของผมเห็นว่าหนังสือในประเทศไทยไม่มีระบบ ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ ทำให้การพัฒนาหนังสือและการอ่านของคนไทยไม่มีพลัง ไม่ก้าวหน้า และล่าช้าเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่นสิงคโปร์ และมาเลเซีย

เรื่องของ “ชื่อ”

ชื่อ **“สถาบันหนังสือแห่งชาติ”** นี้ เป็นชื่อเมื่อผมเริ่มคิดคนเดียว เป็นชื่อใหญ่ ฟังดูคลุมเครือ แต่นับ

มาถึงขณะนี้ซึ่งโครงการเป็นที่รับรู้จากหลายๆ ฝ่ายในระดับผู้บริหารประเทศแล้ว ขณะนี้ได้เปลี่ยนชื่อไปเป็น **“สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ”** แต่ชื่อนี้ก็ยังคงมีการเปลี่ยนแปลงอีก ตอนนี้เพิ่งแต่ตั้งเป็นตุ๊กตาไว้เพื่อใช้ในการดำเนินงานก่อนเท่านั้น เพราะมีผู้ท้วงว่า คำว่า **“ความรู้”** ก็คือ **“รู้”** แล้ว ไม่ต้องพัฒนาอีก ผมคิดว่าสถาบันนี้ถ้าเกิดขึ้นได้จริงๆ ก็จะไม่เปลี่ยนชื่อไปอีก

ห่วงโซ่ปัญหาในระบบหนังสือของประเทศไทยและทางแก้

ปัญหาในระบบหนังสือนั้น จากประสบ-การณ์ที่ผมพบเจอมา ๓๐ กว่าปี พอจะแยกแยะได้ประมาณ ๑๑ ข้อซึ่งเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ ไม่อาจแก้ไขเฉพาะบางจุดได้ ปัญหาต่างๆ มีหลากหลายระดับ เช่น **ปัญหาคนไทยไม่อ่านหนังสือ** มีคนไทยบางส่วนอยากอ่าน แต่ไม่มีเงินซื้อหนังสืออ่าน เพราะหนังสือราคาแพง คนไทยรายได้น้อย เราจึงหวังพึ่งให้การพัฒนาการอ่านเริ่มจากครอบครัวได้ยาก คนส่วนใหญ่ ๘๕-๙๐ % ของประเทศเป็นคนยากจนไม่มีการศึกษาค่าแรงวันละ ๑๓๕-๑๖๕ บาท เมื่อเทียบรายได้ประจำวันแล้วจะซื้อหนังสือให้ลูกได้อย่างไร ทั้งชีวิตบางคนอาจซื้อหนังสือไม่ได้สักเล่มด้วยซ้ำ เพราะวันไหนไม่ทำงานก็ไม่มีเงิน เงินเก็บก็ไม่มี สมมติมีคน ๓ คนในบ้าน ลูกอยากซื้อหนังสือราคา ๕๐ บาท พ่อแม่ก็ต้องคิดแล้วว่าเก็บ ๕๐ บาทไว้พุงนี้ดีไหม เพื่อป่วย เพื่อไม่ได้ทำงาน ผมเห็นว่ามีคนเพียงกลุ่มเล็กๆ เท่านั้นที่สนใจเรื่องการอ่านและมีศักยภาพพอที่จะพัฒนาเรื่องการอ่านให้กับลูกหลาน เช่น เฉพาะคนกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นจำนวนน้อยเท่านั้นที่จะพูดว่า **“ลูกมาอ่านหนังสือด้วยกันสิ”**

ทางแก้ปัญหา

คิดว่าการแก้ปัญหาเรื่องการอ่านควรเริ่มจากระดับชาวบ้าน อย่างผมตอนอายุ ๑๒ อยากรอ่านหนังสือแต่ไม่มีหนังสืออ่านได้เงินไปโรงเรียนวันละ ๒ บาท ซึ่งไม่พอซื้อหนังสือสักเล่ม เพราะนิตยสารสมัยนั้นฉบับละ ๓ บาท เด็กต้องกินขนมต้องซื้อของเล่นไม่มีทางเก็บเงินซื้อนิตยสารได้สักฉบับ ผมจึงถามเพื่อนว่าใครอยากอ่านหนังสือช่วยออกเงินกันวันละบาท ได้เพื่อน ๘ คนก็มีเงินซื้อนิตยสารได้ ๓ ฉบับ จัดมุมแขวนไว้ให้ใครมาอ่านก็ได้ ครูมาอ่านก็ขอเก็บครูด่วยแบบนี้ก็ทำให้มีหนังสืออ่านได้โดยเริ่มที่เราเอง ขณะนี้มุมหนังสือนั้นได้พัฒนาและขยายตัวกลายเป็นห้องสมุดไปแล้ว มีหนังสือกว่าสองหมื่นเล่ม นี่คือการแก้ปัญหาในระดับชาวบ้านธรรมดา

ผมคิดว่าการที่คนไทยไม่อ่านหนังสือนอกจากไม่มีเงินซื้อหนังสือแล้ว พวกที่มีเงินซื้อหนังสือก็มีทางเลือกไม่มากนัก เพราะนักเขียนไทยที่มีคุณภาพมีน้อย และที่มีคุณภาพและยังทำงานอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบันยิ่งน้อยใหญ่ เพราะประเทศไทยไม่มีการส่งเสริมนักเขียน นักเขียนยังชีพไม่ได้ด้วยอาชีพเขียนหนังสือเท่านั้น การพัฒนาเรื่องการเขียนจึงเป็นไปอย่างเชื่องช้าจะว่าไปหากเราดูในรายการ“หนังสือดี ๑๐๐ เล่มที่เยาวชนไทยควรอ่าน”

“๕๐๐ หนังสือดีสำหรับเด็กและเยาวชน” มีสักกี่เล่มเป็นของนักเขียนไทย ก็เล่มเป็นของนักเขียนไทยที่ยังมีชีวิตอยู่แล้วนักเขียนนั้นก็คนที่เขียนมากกว่า๑๐เล่มเฉพาะหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชนแค่ ๒๐ คนเท่านั้นที่ยังมีชีวิตและมีไม่เกิน ๕ คนที่ยังผลิตงานในปัจจุบัน ทั้งที่คนไทยมีกว่า ๖๐ ล้านคน การที่นักเขียนไม่ได้รับการสนับสนุนทำให้ นักเขียนยากจน ถ้าคนจนแล้วจะไปทำอะไรได้ คน

เขียนหนังสือให้คนอ่านเป็นการสร้างสติปัญญาให้คนอื่น ไม่ใช่คนปกติธรรมดา เขาต้องแบกสติปัญญาจึงต้องการอะไรอีกมากมาย ไม่ใช่แค่ให้ชาวกินให้มีแรงแล้วจะสามารถสร้างงานได้เลย

ทางแก้ปัญหานี้ทางหนึ่ง ผมคิดว่าควรมีสถาบันซึ่งเป็นตัวกลาง จัดสถานที่ให้นักเขียนได้ทำงาน หรือมีการตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนนักเขียน ให้ใครที่มีแวว มีแนวทางหรือรู้วาทนตนเองจะเขียนหนังสือ สามารถหยิบยืมเงินไปใช้ก่อนได้ เมื่อนักเขียนขายได้จึงค่อยคืน เป็นต้น นอกจากตั้งกองทุนให้ยืมก่อนแล้ว ในอนาคตอันใกล้นี้งานของสถาบันฯ ที่อาจดำเนินการก่อนได้คือจะมีรางวัลสำหรับนักอ่านที่อ่านดี อ่านเยอะ อ่านแล้วตอบปัญหาได้ ซึ่งอาจจะมีรายการทีวีเพื่อแข่งตอบปัญหาเรื่องการอ่านก็ได้ นอกจากนี้เราจะจัดโครงการด้านวิชาการ ซึ่งที่จริงก็ทำมานาน ทำมาก่อนโครงการนี้ด้วยซ้ำ คือเปิดอบรมว่าด้วยวิชาหนังสือ ซึ่งผมเปิดไปแล้วโดยความร่วมมือกับจุฬาฯ คือวิชาคิดและเขียนวรรณกรรมเยาวชน วิชาบรรณารักษะต้นฉบับและต้นฉบับแปล ต่อไปอาจเปิดวิชาเสวนา วิชาพูดคุย หลักสูตรบรรณารักษะแนวใหม่ และการส่งเสริมการอ่านก็ได้ เพื่อส่งเสริมงานด้านการอ่านการเขียนมากขึ้น

ปัญหานักเขียนดีๆ มีน้อยทำให้เกิดปัญหาลูกโซ่ตามมาคือ เราต้องนำเรื่องจากต่างประเทศมาแปล ซึ่งก็ยิ่งอันตรายเข้าไปใหญ่ เพราะยิ่งทำให้นักเขียนของเราเองน้อยลงไปอีก และยิ่งเพิ่มปัญหาในอนาคตอีกมาก การที่นำเรื่องจากต่างประเทศมาแปลมากมายนั้นทางหนึ่งเป็นประโยชน์ก็จริง เพราะช่วยเพิ่มทางเลือกในการขยายโลกทัศน์และการเสพงานของนักอ่าน แต่ในอีกทางหนึ่งถ้าการแปลนั้นเป็นการ

แปลที่ไร้คุณภาพก็อันตราย ขณะนี้หนังสือแปลที่เป็นเล่มมีพิมพ์เคลื่อนไปหมด ทั้งแปลผิดแปลถูก เมื่อนับหน่วยต่อหนังสือที่เขียนโดยคนไทยแล้ว อัตราหนังสือไทยต่อหนังสือแปลคือประมาณ ๒๐ : ๘๐ ซึ่งน่าวิตกมาก เพราะในอนาคตเราจะมียกเขียนไทยน้อยลงเรื่อยๆ มันจะทำให้เราถูกครอบงำทางความคิด ไม่มีความคิดเห็นเป็นของตัวเอง เพราะไปเอาความคิดคนอื่นมาหมด

ปัญหาหนังสือแปลไร้คุณภาพนั้นเป็นเพราะเราเชื่อนักแปลมากเกินไป ไม่มีการตั้งมาตรฐานทางการแปล คนส่วนใหญ่มักคิดว่าเมื่อคนจบสูงๆ แปลก็คือถูกหมดทุกอย่าง ซึ่งไม่จริงทั้งหมด เพราะผู้มีความรู้ภาษาอื่นดี ไม่ได้แปลว่ารู้ภาษาไทยดีเช่นกัน เมื่อแปลภาษาอื่นเป็นภาษาไทยจึงเป็นเพียงการแปลเฉพาะความหมายของคำ แต่ยังคงโครงสร้างประโยคแบบภาษาแรกอยู่ทำให้เกิดการใช้ภาษาไทยผิดๆ ขึ้นมากมาย นี่เป็นหนังสือแปลเล่มหนึ่งที่อาจารย์มหาวิทยาลัย ระดับดอกเตอร์เป็นผู้แปล และใช้เป็นหนังสือเรียนในมหาวิทยาลัย (ไม่เปิดเผยชื่อเรื่องและชื่อผู้แปล) ผมอ่านจบแล้วพบที่ผิดทั้งสัทสัทและไม่สัทสัทประมาณสองหมื่นแห่ง คือใช้ภาษาไทยผิด รูปประโยคเป็นโครงสร้างภาษาต่างประเทศ แปลคลาดเคลื่อน ใช้คำผิด หนังสือนี้พิมพ์แล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นเล่ม ทำให้บัณฑิตศึกษาอย่างน้อยหนึ่งหมื่นคนได้รับสิ่งที่ผิดไปแล้ว ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากผู้ที่จบจากต่างประเทศรู้ภาษาที่ต้องการแปลดีกว่าภาษาไทย เมื่อถ่ายทอดภาษาที่ต้องการแปลออกมาเป็นภาษาไทย เขายังคิดด้วยระบบภาษาที่หนึ่งอยู่ แม้จะใช้คำไทยแต่รูปประโยคเป็นของภาษาต่างประเทศ

หรืออีกตัวอย่างในหนังสือปรัชญาเล่มหนึ่ง ผู้แปลจบปริญญาเอก แปลคำว่า “กรวดทราย” เป็น “ข้าง” เพราะกวาดสายตาเร็วไป เข้าใจว่าคำ “element” คือคำว่า “elephant” แทนที่จะแปลว่า “ชีวิตเรากำลังหนึ่งเม็ดทราย” ก็แปลเป็น “ชีวิตเรากำลังหนึ่งข้างบนชายหาด” ไป ดังนั้นในระบบการศึกษา ในระบบการแปลเราจึงเชื่อคนคนเดียวไม่ได้อีกแล้ว ถ้าไม่มีคนที่เรียนมาเป็นบรรณาธิการต้นฉบับแปล เขาก็จะมองผ่านบริบทนั้นไปเลยเพราะกลมกลืนกันดีมาก แล้วคนที่รับสารเข้าไปจะซึมซับอะไร

ปัญหาอีกอย่างที่ปรากฏอยู่ในระบบหนังสือของประเทศไทย คือ**ปัญหาการลดราคาหนังสือประจำปี** ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ผมเห็นว่าประเทศไทยจัด “งานหนังสือแห่งชาติ” แปลกกว่าประเทศอื่นมาก เพราะจุดประสงค์หลักคือการขายหนังสือลดราคาโดยผิวนิเทศการลดราคาหนังสือเป็นข้อดีคือทำให้คนได้ซื้อหนังสือราคาถูกไปอ่านกันมากขึ้น แต่ผมกลับเห็นว่าเป็นเรื่องน่าวิตกเพราะมันกระทบกับระบบหนังสือในห่วงโซ่อื่น คือเมื่อหนังสือในงานนี้ราคาถูก คนคุ้นชินกับการรอซื้อหนังสือเมื่อลดราคาในระยะยาวก็จะทำให้คนชะลอความอยากซื้อหนังสือไว้เพราะหนังสือไม่เหมือนสิ่งพิมพ์อื่นที่มีอายุของมัน เช่น นิตยสารหรือหนังสือพิมพ์ซึ่งออกทุกวันหรือทุกสัปดาห์ ถ้าคนอยากประหยัดไม่ต้องรอซื้อหนังสือเต็มราคาเขาไม่อ่านวันนี้วันหลังยังซื้ออ่านได้ การลดราคาหนังสือในงานสัปดาห์หนังสือปีละ ๒ ครั้งแบบนี้จะก่อให้เกิดปัญหาคือคนไม่ซื้อหนังสือในร้านขายหนังสือเล็กๆ ทำให้ร้านค้าปลีกหนังสือเล็กๆ อีกหน่อยจะอยู่ไม่ได้ เพราะคนรอซื้อหนังสือตอนลดราคาหมด

แต่ปัญหาที่ใหญ่คือ เราไม่มีแหล่งบริการหนังสือสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ ผมไม่พูดถึงห้องสมุดมหาวิทยาลัย เพราะมักมีคุณภาพดี แต่ผมพูดถึงห้องสมุดสาธารณะในเมืองไทยที่มีไม่เพียงพอ ชาวบ้านธรรมดาไม่กล้าเดินเข้าห้องสมุด สงสัยอะไร คนก็ไม่คิดจะไปพึ่งพิงหาข้อมูลในห้องสมุด

ถ้าพูดว่าเรามีหอสมุดแห่งชาติผมว่ามันแปลก เพราะไปสังกัดกรมศิลปากร ทำให้หอสมุดแห่งชาติของประเทศไทยเก็บหนังสือแบบอนุรักษ์มากกว่าบริการจริงๆ คือให้ดูได้แต่ห้ามยืม เราไม่มีบริการให้ยืมหนังสือออกจากหอสมุดแห่งชาติ เราจึงไม่เคยเก็บสถิติได้ว่าคนไทยอ่านหนังสือจริงๆ เท่าไร หอสมุดแห่งชาติซึ่งควรเป็นแบบอย่างของการยืมหนังสือไปอ่าน กลับมีกฎหมายตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๐ กว่าๆ ว่ายืมหนังสือออกไม่ได้ จึงไม่มีสถิติการยืมหนังสือออกจากห้องสมุด แง่หนึ่งผมก็ว่าถูกต้องแล้วสำหรับเอกสารบางอย่างที่เป็นหนังสือมีค่า เป็นหนังสือโบราณ หนังสือหายาก แต่ในอนาคตหอสมุดแห่งชาติควรมีหน่วยงานอื่นให้ยืมหนังสือออกได้ด้วย

ทางแก้-จัดระบบหนังสือสาธารณะ ผมคิดว่าประเทศไทยต้องมีการจัดระบบหนังสือสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ คำว่า “ระบบหนังสือสาธารณะ” นี้เราคิดขึ้นระหว่างเตรียมการโครงการตั้งสถาบัน ฯ มีคำที่เกี่ยวข้องกับระบบนี้ก็คือคำว่า “ระบบหมุนเวียนหนังสือ” และ “ศูนย์หมุนเวียนหนังสือ” ซึ่งเป็นระบบที่คิดขึ้นมาสำหรับประเทศยากจนหรือต้องการประหยัดเงิน เพราะระบบนี้ทำให้คนมีโอกาสอ่านหนังสือมากขึ้น โดยใช้งบประมาณซื้อหนังสือเท่าเดิม ไม่ต้องรอความหวังจากงบประมาณของรัฐ วิธีของ

“ระบบหมุนเวียนหนังสือ” คือให้ชุมชนหรือเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการพัฒนาเรื่องการอ่าน เนื่องจากสังคมชนบทในประเทศไทยจะพบสังสรรค์กันโดยธรรมชาติอยู่แล้ว หลักการหมุนเวียนหนังสือก็คือเราจัดกลุ่มห้องสมุดระดับเดียวกันที่อยู่ใกล้เคียงกันเช่นรวมกลุ่มโรงเรียนประถมของตำบล ก. ข. ค. ง. ในละแวกใกล้เคียงกัน แล้วรัฐบาลส่งหนังสือต่างกันให้โรงเรียนละหนึ่งชุด พร้อมวางกฎเกณฑ์ว่ามีเวลาให้อ่านหนังสือชุดนั้นให้หมดภายใน ๓ เดือน หลังจากนั้นจะสลับหนังสือจากโรงเรียน ก. ไป ข. จากโรงเรียน ค. ไป ง. แล้วอีก ๓ เดือนก็สลับจาก ก. ไป ค. จาก ข. ไป ง. วิธีนี้จะใช้งบประมาณในการซื้อหนังสือเท่าเดิม แต่โรงเรียนต่างๆ มีหนังสืออ่านเพิ่มขึ้น ๔ เท่า ซึ่งแต่ละโรงเรียนต่อไปต้องมีบรรณารักษ์วิชาชีพ เพื่อกระตุ้นเด็กให้มาอ่านหนังสือมากๆ กอบโกยเอาทุกอย่างที่มีในหนังสือภายในเวลาที่มืออยู่ นอกจากนี้โรงเรียนอื่นในกลุ่มเดียวกันเมื่อต้องเอาหนังสือไปแลกเปลี่ยนกัน แทนที่จะแลกหนังสือกันเฉยๆ ก็อาจจัดกิจกรรมระหว่างชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้านมาช่วย อบต. ครูใหญ่ต่างๆ มาช่วยกันจัดการแข่งขันตอบปัญหาจากหนังสือ การแข่งกีฬา กระชับความสัมพันธ์ เป็นต้น เมื่อลูกหลานไปแข่งหรือร่วมงานอะไร พ่อแม่ก็จะไปตาม จึงเป็นการสร้างกิจกรรมขึ้นภายในชุมชนขึ้น และน่าจะเป็นการช่วยลดปัญหายาเสพติด หรือปัญหาสังคมอื่นๆ ได้ นั่นคือเรื่องของ “ระบบหมุนเวียนหนังสือ”

ส่วนคำว่า “ระบบหนังสือสาธารณะ” นั้นผมเห็นว่า เวลาพูดถึงห้องสมุด คนชอบนึกถึงสิงคโปร์ว่าห้องสมุดประชาชนของเขาดี นักวิชาการ นักการศึกษาของเรา ไปดูงานที่สิงคโปร์เป็นว่าเล่น มีคนบอก

ผมว่าถ้าอยากทำห้องสมุดให้ดีต้องไปดูที่สิงคโปร์ แต่ผมไม่ไปครับ เพราะรู้ว่าไปดูกลับมาแล้วผมจะทำห้องสมุดสำหรับคนไทยไม่ได้ มันจะกลายเป็นห้องสมุดให้คนเมืองแบบคนสิงคโปร์แทน สิงคโปร์เป็นเมืองเล็ก จะเอาระบบเขามาจัดการระบบไทยที่มีคนจนเป็นส่วนใหญ่ และมีชุมชนกระจายกระจายไม่ได้ ผมว่าเราต้องเอาสิ่งที่เราเริ่มมี เช่น เทคโนโลยี หรือความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์มาใช้ ซึ่งได้ข้อสรุปว่าต้องมี “ระบบหนังสือสาธารณะ” แปลว่าต่อไปพื้นที่ที่เกิดเป็นคนไทย จะยืมหนังสือจากที่ไหน ไปคืนที่ไหนก็ได้ เช่น ฟรุ้งนี้ผมจะไปเชียงใหม่ ผมก็เดินเข้าห้องสมุดที่เชียงใหม่ไปยืมหนังสือเล่มหนึ่งซึ่งดีมาก สำนักพิมพ์ในเชียงใหม่พิมพ์ บังเอิญไม่มีชายที่อื่นและไม่มีในห้องสมุดที่อื่น ถ้าผมอ่านเล่มนี้ไม่จบยังไม่ต้องคืน ผมนั่งรถไฟกลับกรุงเทพ ฯ มาอ่านจนจบ แล้วเอาหนังสือเล่มนั้นไปคืนที่ห้องสมุด มศว ยื่นหนังสือให้ ส่งบัตรให้เขา เอาหัวแม่มือกด ห้องสมุด มศว ก็จัดการคืนเล่มนั้นไปห้องสมุดเชียงใหม่ โดยบริการของการสื่อสารแห่งประเทศไทย ซึ่งอยู่ในกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโดยที่ผมไม่ต้องเสียค่าบริการใดๆ แต่วิธีนี้ไม่ได้หมายรวมถึงหนังสือนวนิยายทั่วไปซึ่งห้องสมุดอื่นๆ ก็มี ผมพูดเฉพาะหนังสือหายากเท่านั้น

ระบบหนังสือสาธารณะนี้ ถ้าเรามีบัตรประชาชน ๑ ใบ เดินไปห้องสมุดไหนก็ได้ที่มีเครื่องให้บริการยืมอัตโนมัติ เราเลือกหนังสือมา จะกลับบ้านก็ใส่บัตร กดนิ้วหัวแม่มือ บัตรก็จะบันทึกเรียบบร้อยว่าเรายืมหนังสือไปแล้ว ต่อไปถ้าเอาหนังสือที่ยืมไปเก็บที่บ้านนานเกินไป ไม่ต้องให้ใครช่วยตาม ในอนาคตบัตรประชาชนจะสื่อสารได้ทุกอย่าง เมื่อไปติดต่องานราชการหรือธนาคาร หากมีการใช้บัตรประชาชน

ข้อมูลจะเชื่อมถึงกันหมด เช่น เอาบัตรประชาชนไปเบิกถอนเงินที่ธนาคาร ในใจจะบอกว่าคุณยืมหนังสือไปเมื่อวันที่เท่าไร บัตรนี้ยังไม่ได้คืน ถ้าไม่คืนจะถูกปรับเป็นต้น เราใช้ระบบฐานข้อมูลได้มากมาย แต่ขณะนี้ยังไม่มีการใช้เท่าที่จำเป็นปัจจุบันเพียงแค่สืบว่าหนังสือชื่อ “ไกกิ้นไซ” เขียนโดยนักเขียนคนใด พิมพ์ปีไหน ก็เล่มขายที่ไหน ยังสืบไม่ได้ เพราะระบบตัวเลข ISBN ที่ใช้ในหอสมุดแห่งชาติ มีฐานข้อมูลสำคัญเพียงสองข้อเท่านั้น คือชื่อหนังสือกับชื่อคนแต่ง หรือชื่อหนังสือกับชื่อคนแปล ถ้าจะถามว่าชื่อหนังสือนี้ คนแปลนี้ ต้นฉบับภาษาที่หนึ่งชื่อว่าอะไรยังสืบไม่ได้ด้วยซ้ำ จะเห็นว่าปัญหาในระบบหนังสือเกิดขึ้นทุกแห่ง เพราะไม่มีคนเชื่อมโยงสื่อสาร ไม่มีตัวกลางที่จะคอยวิ่งไปหาคนโน้น คนนี้แล้วจับข้อมูลมารวมกัน เราควรเอาข้อมูลในระบบหนังสือทั้งหมดตั้งแต่ขั้นต้น เช่นตัวนักเขียน สำนักพิมพ์ บรรณาธิการ บรรณาธิการต้นฉบับ บรรณาธิการต้นฉบับแปล คนจัดทำรูปเล่ม คนวาดรูปประกอบ ตัวโรงพิมพ์ อะไรต่างๆ ทั้งหลายนี่มาไว้ในที่เดียวกัน ผมว่าทำได้ครับ ถ้ามีคนจัดการ และถ้าทำได้จริงระบบการอ่านจะไม่มีปัญหา เพราะมันจะไปพัฒนาตนเองโดยอัตโนมัติ

ต่อเนื่องจากที่พูดถึงการแก้ปัญหาเรื่องห้องสมุด ห้องหนังสือ ระบบยืมหนังสือ ระบบหมุนเวียนหนังสือ ระบบหนังสือสาธารณะ ผมเห็นว่าต้องตั้งหน่วยงานหนึ่งขึ้นเป็นศูนย์กลางในการบริหารงาน ซึ่งวางแผนว่าจะใช้ตึกที่กำลังสร้างที่จุฬาฯ เป็นที่ทำการ ตึกคู่สองตึกซึ่งกำลังสร้างอยู่ขณะนี้ตึกหนึ่งจะเป็นที่ทำการของ “ศูนย์บริการหนังสือกรุงเทพฯ” ไม่ใช่ “ห้องสมุด” เพราะถ้าใช้คำนั้นก็จะต้องไปอยู่ในการดูแลของหอชาติซึ่งอาจติดระบบเดิมที่แก้ไม่ได้อีกศูนย์บริการ

หนังสือของกรุงเทพฯ นี้ จะเป็นตึกสูง ๓๓ ชั้น ซึ่งจะเจอปัญหาว่าค่าใช้จ่ายต่อหน่วยของคนที่ใช้ห้องสมุดจะแพงมาก เพราะจะให้ยืมได้ตั้งแต่ชั้น ๑๕ เป็นต้นไป เนื่องจากขณะนี้ตึกสร้างไปแล้วถึงชั้น ๑๔ ตามแปลนเดิมซึ่งคำนวณให้เป็นที่อยู่อาศัย จะเปลี่ยนแบบได้ตั้งแต่ชั้น ๑๕-๓๓ ซึ่งในการกวดลิฟต์แต่ละครั้งใช้เงิน ๑๐ บาท ดังนั้นทันทีที่มีคนขึ้นไปชั้น ๑๕ สถาบัน ฯ ต้องเสียเงินทันที ๑๐ บาท ข้อนี้จะเป็นปัญหาในอนาคตที่ต้องคอยๆ หาทางแก้ที่นั่นจะเป็นเสมือนหนึ่งหอสมุดแห่งชาติแห่งใหม่ คือภายในตึก ๓๓ ชั้นนี้จะมีห้องสมุดเด็กเล็ก ที่ชั้น ๕-๖ ในเนื้อที่ ๑,๖๐๐ ตารางเมตร ให้เด็กตั้งแต่ ๓ ขวบเป็นต้นไปมาใช้ โดยมีพ่อแม่หรือพี่เลี้ยงมาดูแลจะทำกิจกรรมอะไรก็ได้ใน ๒ ชั้นนี้ ข้อนี้มีคนแย้งว่าจะกลายเป็นสถานรับเลี้ยงเด็กไป เพราะจะมีพ่อแม่ที่เอาลูกมาไว้แล้วตัวเองไปทำอย่างอื่น ก็ต้องคิดแก้ปัญหาต่อไป แต่ในเมืองใหญ่ๆ ที่อื่นถ้าอยากทำอะไรอย่างนี้ ต้องนึกถึงการบริการที่ครบครัน ห้องสมุดเด็ก ๒ ชั้นนี้รวมเนื้อที่ ๓,๒๐๐ ตารางเมตร ถัดไปอีก ๓ ชั้น คือ ๙, ๑๐, ๑๑ เป็นหอศิลปะ เพราะผมคิดกับท่านรัฐมนตรีกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ว่าอยากทำสถานที่ซึ่งมีพร้อมทั้งความงามสถาปัตยกรรมศิลปะ แทนที่จะเป็นหอสมุดอย่างเดียว จึงคิดจะให้หอศิลปะอยู่ด้วย เพื่อต่อไปคนอาจเห็นว่าหอศิลปะช่วยให้ชีวิต จิตใจดีขึ้น ช่วยให้เกิดความองอกงามทางสุนทรียะ โดยเฉพาะรสนิยม เราจึงคิดจะอุทิศเนื้อที่ ๓ ชั้นเป็นหอแสดงศิลปะ หมุนเวียนหรือถาวรก็ได้ ถัดจากนั้นตั้งแต่ชั้น ๑๔ ถึง ๓๑ เป็นห้องสมุดทั้งหมด แต่จะลองจัดแนวใหม่ อาจจะทำห้องสมุด ๒๐ ชั้น แยกเป็นสาขาวิชา เช่น ชั้น ๑๔ เป็นห้องสมุดวิทยาศาสตร์ มีทุกอย่างเกี่ยวกับหนังสือหรือสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ มีห้องที่จะเชิญนักวิทยาศาสตร์มานั่งคุย ระดม

นักวิทยาศาสตร์ทั้งหลายมาเป็นบรรณารักษ์กิตติมศักดิ์ประจำวัน เช่น นักวิทยาศาสตร์เกษียณอายุแล้วที่ท่านไม่รู้จะไปไหน เชิญมานั่งกินกาแฟ มานั่งคุยกัน ทำตารางว่าวัน จันทร์-ศุกร์ มีนักวิทยาศาสตร์ในสาขาใดมาเด็กรุ่นใหม่ที่ชื่นชมนักวิทยาศาสตร์คนไหนก็เข้ามาสนทนาหาความรู้ได้ ไม่ใช่ปล่อยให้เด็กเข้าไปหาหนังสืออย่างเดียว แต่สนทนาหาความรู้กับตัวบุคคลซึ่งเชี่ยวชาญสาขาวิชานั้นโดยเฉพาะด้วย ชั้นอื่นก็อาจเป็นชั้นภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งน่าจะช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในห้องสมุดอย่างสนุกสนาน ผมไม่ทราบว่าจะหาหอสมุดแบบนี้ ชาติอื่นทำไหม แต่ผมรู้สึกสนุกที่จะทำหนังสือที่ยืมมีชีวิตชีวาขึ้นโดยตัวคน เช่น เรื่องการบิน กำลังรุ่งเรื่องมาก ส่วนหนึ่งของห้องวิทยาศาสตร์ เราก็เชิญนักบินหรือผู้เชี่ยวชาญมานั่งคุยเรื่องเครื่องบิน เป็นต้น ห้องสมุดต้องมีภาระหน้าที่ดึงคนเข้ามาใช้บริการด้วย ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นการคิดของผู้รับบริการที่จะเดินเข้าห้องสมุดเอง

สิ่งที่ผมบอกนี้เป็นความฝันทั้งสิ้น ซึ่งยังไม่ทราบจะเป็นจริงได้แค่ไหน ส่วนชั้น ๓๒ เป็นห้องสมุดสำคัญ ใช้เก็บหนังสือสำคัญที่คิดว่าไม่ควรให้ยืมทั่วไป แต่จะนำออกแสดงตามวาระโอกาส ส่วนชั้น ๓๓ ยังเป็นความลับ เมื่อตึกนี้สร้างเสร็จก็จะเปิดเผย เป็นความลับเรื่องดีครับ

ส่วนอีกตึกซึ่งเป็นตึกใหญ่กว่า เราคิดว่าน่าจะตั้งเป็นศูนย์กลางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศ หน่วยงานการศึกษาต่างๆ อาจมาตั้งสถานที่สอนเรื่องอิเล็กทรอนิกส์ที่นี่ แต่นั่นไม่ใช่เรื่องที่ผมสนใจ ผมสนใจเรื่องระบบการอ่าน ระบบการเรียนรู้พื้นฐานที่ว่าด้วยหนังสือทั้งหมด เราจะทำให้มันเป็นสถานที่สำคัญและสนุกสนานขึ้น

ที่พูดมานั้นเป็นเรื่องของห้องสมุดใหญ่ หันไปดูห้องสมุดโรงเรียนทั่วไป ผมก็เห็นปัญหาอีกอย่าง นั่นคือ**ปัญหาความไม่โปร่งใสในการคัดเลือกหนังสือเข้าห้องสมุดโรงเรียน** ถึงมีห้องสมุด มิงบประมาณซื้อหนังสือ แต่ก็ต้องถามอีกว่าเราเลือกหนังสือแบบไหนเข้าห้องสมุดให้เด็กอ่าน ผมส่งทีมออกไปค้นคว้าข้อมูลในห้องสมุดโรงเรียนทั่วประเทศแบบสุ่มพบว่าในรอบ ๑๐ ปี เช่น ประมาณปี ๒๕๑๕-๒๕๒๕ หรือ ๒๕๓๕-๒๕๔๕ ได้ข้อมูลว่ากว่า ๘๐ % ของห้องสมุดโรงเรียนชั้นประถม มีหนังสือของสำนักพิมพ์เพียงแห่งเดียวสูงถึง ๙๐ % ผมว่าเป็นปฏิกิริยาที่ผู้บริหารของโรงเรียนทั่วประเทศรับรู้และคิดเหมือนกันหมดเลือกลิ่งที่เหมือนกันหมด แต่หนังสือในห้องสมุดพวกนั้นเป็นหนังสือที่ไม่มีขายในท้องตลาดทั่วไป ฉะนั้นคนในท้องตลาดไม่มีสิทธิ์รับรู้สิ่งที่เด็กชั้นประถมรับรู้ ปัญหานี้อาจเกิดจากการที่ครูบอกว่าห้องสมุดโรงเรียนในสังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติได้รับงบประมาณในการซื้อหนังสือน้อย ประมาณห้าพันถึงหนึ่งหมื่นบาท เขาจึงไม่อยากลำบากเดินทางเข้าเมืองไปเลือกซื้อหนังสือ จึงยกเงินให้สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดจัดการให้สปรจ. ก็ให้สำนักพิมพ์ที่มีข้อเสนอ “ดี ๆ” มาขายหนังสือให้ นี่จึงเป็นที่มาของการมีหนังสือจากสำนักพิมพ์แห่งเดียวกว่า ๙๐% ในห้องสมุดโรงเรียนประถม

นอกจากนี้ผมยังเห็นว่า**งบประมาณในการซื้อหนังสือไม่ได้จัดสรรอย่างมีประสิทธิภาพ** ที่ผมเห็นคือหนังสือที่ครูโรงเรียนประถมซื้อมีราคาแพงกว่าหนังสือตามปกติ เช่น หนังสือหนา ๑๖๐ หน้าควรราคา ๕๐ บาท ก็กลายเป็น ๘๕-๙๐ บาท จึงน่าจะตั้ง

คำถามว่า ประเทศเรามิงบซื้อหนังสือให้หน่วยงานต่างๆ สำหรับทั้งประเทศปีละเท่าไร สำนัก งานสถิติแห่งชาติก็ตอบไม่ได้ว่าเท่าไร เท่าที่ผมรู้จากการพยายามสืบคือกระทรวงศึกษาธิการแห่งเดียวมิงบ ๕๗๐ ล้านบาท เป็นการลงทุนที่คุ้มไหมสำหรับการซื้อหนังสือราคาแพงที่ไม่มีความหลากหลาย และมีเนื้อหาที่ไม่เป็นที่รับรู้ของคนทั่วไป มีปีหนึ่งผมต่อสู้กับกระทรวงศึกษาธิการ ด้วยการไม่พิมพ์หนังสือสำนักพิมพ์ผีเสื้อที่กระทรวงฯ เลือกเป็นหนังสือสำหรับห้องสมุดเด็กชั้นประถม คือเรื่อง *“ชุดประดาน้ำและผีเสื้อ”* เพราะเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาอ่านเข้าใจยากมาก คนเขียนเรื่องนี้เป็นอัมพาตทั้งตัว เขาเขียนหนังสือด้วยการเลิกเปลือกตาซ้ายเลือกตัวอักษรที่ต้องการทีละตัว เมื่อมีคนขานอักษรให้ฟัง มันเป็นเรื่องของชีวิตที่ต้องอาศัยวุฒิภาวะในการเข้าใจ กรรมการอาจเลือกเรื่องนี้เพราะชื่อของมัน แต่ขนาดนิสิตปริญญาโทอ่านยังบอกว่ายาก ถ้าให้เด็กชั้นประถมอ่านก็เหมือนยื่นบอระเพ็ดห่อเปลือกลูกอมให้เขา ครั้งแรกเขาอาจกินเพราะไม่รู้ ครั้งต่อไปเขาก็ไม่ชอบอีก ต่อไปเขาอาจจะเกลียดหนังสือไปเลยเพราะเคยเจอแต่เล่มที่ไม่สนุกอย่างที่เขາหวังเขาอาจเกลียดการอ่านหนังสือไปตลอดชีวิตเลยก็ได้ นี่เป็นตัวอย่างของการไม่เข้าใจความละเอียดอ่อนของการคัดเลือกสิ่งที่เหมาะสมให้เด็กอ่าน

ปัญหาการจัดสรรงบประมาณในการซื้อหนังสือยังอาจเกิดจากการที่ **ผู้บริหารระบบหนังสือในระบบการศึกษาของประเทศไทย ไม่เข้าใจว่าพื้นฐานการอ่านอันสำคัญยิ่งต้องเริ่มจากชั้นอนุบาลและชั้นประถมศึกษา ไม่ใช่ระดับมัธยม** จึงให้งบประมาณซื้อหนังสือสำหรับนักเรียนชั้นประถม

น้อยกว่าชั้นมัธยม เขาคำนวณว่ายิ่งวิชามากขึ้นเท่าไร ยิ่งต้องจ่ายมากขึ้นเท่านั้น แต่มันผิด เพราะเด็กอนุบาลแม้จะมี ๓๐-๔๐ คน แต่ต้องซื้อหนังสือราคาแพงกว่าเด็กมัธยม เพราะหนังสือสำหรับเด็กเล็กเป็นหนังสือแพง ต้นทุนสูง ต้องทนมัธมมือ ทำจากวัสดุพิเศษชนิดที่เอาเข้าปากได้โดยไม่เป็นพิษเป็นภัย ไม้ขาดไม่เสียว่าย จัดพิมพ์รูปเล่ม มีภาพประกอบอย่างประณีต ขณะที่เด็กระดับมัธยมไม่ต้องการหนังสือภาพแล้ว หนังสือตัวอักษรหรือหนังสือตัวเลขก็พอให้เขาอ่าน ซึ่งต้นทุนหนังสือ สำหรับ เด็กโตจะถูกกว่าหนังสือของเด็กเล็กมาก

งานอย่างหนึ่งซึ่งสถาบัน ฯ อาจช่วยแก้ปัญหาได้คือการ**แก้ระบบจัดสรรงบประมาณในการจัดหาหนังสือเข้าห้องสมุดและหอหนังสือแห่งชาติ** ระบบใหม่ที่คิดได้ เดิมคือกระทรวงศึกษา ฯ จะมีรายชื่อหนังสือจำนวนหนึ่งส่งให้แก่โรงเรียนโรงเรียนก็จะเลือก แล้วจัดซื้อตามรายการที่กระทรวงศึกษาบอกว่าควรซื้อ ดูเหมือนจะให้ในปริมาณ ๔๐% แล้วซื้อนอกรายการได้ ๒๐% วิธีใหม่ ถ้ามีสถาบันหนังสือขึ้นมาอาจมีวิธีใหม่ก็ได้ บอกว่าต่อไปนี้คุณมีสิทธิ์สั่งซื้อหนังสืออะไรก็ได้เท่าที่เห็นชอบ เช่น โรงเรียน ก. ได้งบสั่งซื้อหนังสือสองหมื่นบาท ก็สั่งซื้อหนังสือเรื่องที่ต้องการผ่านมาทางสถาบัน เพื่อให้ทำข้อมูลว่ามีโรงเรียนใดจากทั่วประเทศสั่งหนังสือชื่อเดียวกันมาน้อยแค่ไหน ถ้ารวมแล้วได้ประมาณห้าพันเล่ม แทนที่จะให้โรงเรียน ก. ข. ไปซื้อหนังสือที่ละเล่ม สถาบันฯ ก็จะส่งไปยังสำนักพิมพ์ให้พิมพ์ฉบับพิเศษขึ้นห้าพันเล่ม จะคิดราคาเท่าไรก็ตกลงกันที่เรียกว่าพิมพ์ฉบับพิเศษคือเนื้อหาของหนังสือนี้ยังคงเดิม แต่ปกและกระดาษข้างในไม่เหมือนฉบับที่พิมพ์เพื่อขายในท้องตลาด มันจึงเป็นสินค้าเฉพาะที่สั่งทำเฉพาะสำหรับห้องสมุดเท่านั้น

เมื่อไปอยู่ในห้องสมุดก็จะกลายเป็นสมบัติของห้องสมุดโดยแท้ ทำให้ไม่ต้องกลัวเด็กขโมยหนังสือ เพราะหนังสือนี้เอาไปทำอะไรไม่ได้ ขายก็ไม่ได้ นอกจากอ่านอย่างเดียว จะซื้อด้วยวิธีตุกติกก็ทำไม่ได้ เพราะหนังสือนี้พิมพ์เฉพาะสำหรับโครงการนี้เท่านั้น

หนังสือที่สั่งซื้อจากสำนักพิมพ์เป็นจำนวนมากๆ เช่นห้าพันเล่ม ราคาจะถูกลงประมาณ ๔๐% ผมจึงบอกได้ว่า**โครงการสถาบันหนังสือแห่งชาติสามารถบริหารงานระบบหนังสือของชาติได้โดยไม่ต้องใช้งบประมาณเพิ่มเลย** โดยเฉพาะในส่วนบริหาร เพราะมีส่วนต่างจากการเป็นตัวแทนซื้อหนังสือเฉลี่ยแล้วประมาณ ๓๐ % ถ้าประเทศไทยมีงบสำหรับซื้อหนังสือพันล้านบาท ๓๐% ก็ ๓๐๐ ล้านเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการบริหารระบบหนังสือเมืองไทยได้มากมาย

เมื่อเสนอความคิดถึงตรงนี้ มีคนถามผมมากมายว่าเชื่อได้อย่างไรว่าหน่วยงานที่ตั้งขึ้นใหม่จะไม่คอร์รัปชัน ผมบอกว่า**ทุกสิ่งที่จะเกิดแก่หน่วยงานนี้ต้องสามารถตรวจสอบได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมงจากอินเทอร์เน็ต** เพราะหน่วยงานนี้เป็นคนเชื่อมโยงระบบห้องสมุดทั่วประเทศเข้าด้วยกัน ต่อไปนี้โรงเรียน ก. มีหนังสือกี่เล่ม ได้มาโดยวิธีไหน แต่ละเล่มมีรายละเอียดอย่างไร จะเปิดเผยไปทั่วประเทศหรือทั่วโลกด้วยซ้ำ ว่าได้มาเมื่อไร เวลาใด หนาก็หน้าใช้กระดาษอะไรราคาเท่าไรขนาดกว้างยาวเท่าไรแม้แต่ขนาดกว้างยาวของหนังสือก็เป็นปัญหา เพราะเป็นแก่นสารของการควบคุม ผมเคยเห็นหนังสือในห้องสมุดเล่มหนึ่ง หนา ๑๙๒ หน้า แต่พิมพ์ด้วยขนาดเพียงครึ่งหนึ่งของหนังสือปกติ แต่กลับราคาเท่า ๑๙๒ หน้าขนาดปกติ ถ้าเราตรวจสอบแต่ราคา ก็บอกไม่ได้ว่ามีการตุกติกเพราะไม่ได้บอกว่าหนังสือมีขนาดกี่เซ็น

ติเมตรแต่ด้วยการจัดการให้ตรวจสอบข้อมูลได้ทุกอย่าง โดยปรากฏรายละเอียดทั้งหมด นั่นคือวิธีป้องกัน เรา จะบอกได้ว่าเกิดความไม่โปร่งใสในโรงเรียน หรือใน สถาบันฯ ไหม

ทั้งนี้ทั้งนั้นผมไม่ทราบว่าเป็นอนาคตหลังจาก ตั้งสถาบันฯ เสร็จแล้ว ผู้บริหารเขาจะทำการที่เรา กำหนดหรือวางแผนไว้หรือไม่ เพราะผู้บริหารไม่ใช่ผม ผมยินดีและมีความสุขอย่างยิ่งเมื่อไปพูดที่ไหนก็ตามว่า ผมทำสถาบันฯ ให้เกิดขึ้นได้ แต่ผมจะไม่ใช่ผู้บริหาร คือหลายคนมองว่าหลังจากตั้งสถาบันฯ สำเร็จ ผมคือผู้ บริหารคนแรก ผมบอกว่าไม่ใช่ ผมไม่ใช่ผู้บริหาร ผม คิดได้ ทำให้เป็นตัวเป็นตนได้ แต่ผมบริหารไม่ได้ ใคร จะมาบริหารต่อไปก็ว่ากัน

เมื่อดูเรื่องของ **วิชาการด้านหนังสือ** บ้าง ผมก็เห็นว่ายังมีความบกพร่อง เพราะเรา**ไม่มีการผลิตคนที่จะมาทำอาชีพหนังสือโดยเฉพาะ** ประเทศ ไทยผลิตคนในวิชาชีพต่างๆ มากมาย มีวิชา บรรณารักษณ์ผลิตเจ้าหน้าที่ห้องสมุด มีวิชาวารสารผลิต คนที่จะทำวารสาร ทำหนังสือพิมพ์ หรือสิ่งพิมพ์อื่นๆ แต่คนที่จะมาผลิตหนังสือเล่ม มาทำหนังสือตรงๆ ไม่มี ทั้งที่หนังสือเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ถ้ามองนิตยสาร ทุก วันจันทร์มีนิตยสารออกใหม่ ๑ ฉบับ พอวันอาทิตย์ นิตยสารนั้นก็หมดค่าไปเพราะวันจันทร์มันก็ออกใหม่อีก แต่หนังสือหนึ่งเล่มที่อยู่ในห้องสมุดบางเล่มอยู่เป็นร้อยปี แต่เราไม่เคยสอนคนที่จะมาผลิตสิ่งที่จะอยู่เป็นร้อยๆ ปี ซึ่งมีความสำคัญสำหรับมนุษย์คนที่มาทำหนังสือทุกวันนี้ หรือย้อนหลังไป ๔๐, ๕๐, ๑๐๐ ปีที่แล้ว ทำด้วยความ รักทั้งสิ้น ไม่มีใครถูกสอนมาเลย ผมเองก็ไม่เคยถูกสอน ไม่เคยจำเรียนมา ต้องพยายามคิดเอง ต้องทดลอง ตลอดเวลาว่าควรทำอะไร ซึ่งก็มีทั้งผิดทั้งถูก มีคน ทำหนังสือคนหนึ่งทดลองขนาดเอาเลขหน้าไปซุกที่สัน

หนังสือ ถ้ามองว่าวิธีทดลองนี้ผิดไหม ผมว่าผิดตั้งแต่เริ่ม คิดแล้ว เพราะเลขหน้าคือสิ่งที่มีไว้บอกตำแหน่งของ หน้าหนังสือแก่คนอ่านอย่างชัดเจน เพื่อให้มองหาง่าย แต่เขาเอาไปซุกไว้บอกว่าการทดลองออกแบบใหม่ การทดลองผิดๆ ถูกๆ เกี่ยวกับหนังสือแบบนี้จะเป็นไปอีกร้อย ปี ถ้าไม่มีการจัดการอะไรขึ้น

ทางแก้ปัญหานี้ เราจึงขอความร่วมมือจาก**สถาบันการศึกษาต่างๆ ช่วยคิดหลักสูตรเพื่อเริ่มผลิตคนที่จะออกมาทำหนังสือในสาขาวิชาต่างๆ** เช่น สอนคนที่จะไปอยู่สำนักพิมพ์ เป็น บรรณาธิการ เป็นบรรณาธิการต้นฉบับ และผมเห็นว่า เราควรเปิดวิชาว่าด้วยการคิดและจินตนาการด้วย ให้ อยู่ในวิชาเสาวนาหรือวิชาพูดคุย คือเข้ามาแล้วนั่งคุย กันอย่างเดียว ๕ - ๑๐ ชั่วโมง อยากรู้อะไรก็คุยเพื่อ ฝึกคิด เพราะประเทศไทยสอนเน้นแต่ความรู้ แต่ ขาดการสอนให้คนคิด โดยเฉพาะคนที่จะมาทำงานว่า ด้วยการเขียนให้คนอื่นอ่าน

ยิ่งกว่านั้นเรา**ต้องพัฒนาบุคลากรผู้ ประกอบวิชาชีพในระบบหนังสือทุกสาขา ทุก ประเภท** อย่างที่บอกว่าตอนนี้เรามีคนทำหนังสือแบบ สัมผัสเล่น มาด้วยใจรักทั้งสิ้น ทำอย่างไรจึงเพิ่มพูน ความรู้ให้เขา ก็ต้องตั้งสถาบันหลักเพื่อเชิญชวนให้เขา มา เช่น เรียนรู้ระบบการเข้าเล่มหนังสือ จัดสัมมนา อบรมว่าสำนักพิมพ์นี้เข้าเล่มยังไม่สวย มีเครื่องมือ แต่ เทคนิควิธียังไม่ดีพอ หรือคนที่จัดรูปเล่มยังไม่เก่ง ก็ อบรมให้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องจัดระบบการศึกษา แนวใหม่ให้เอื้อต่อการพัฒนาบุคลากรในวิชาชีพที่ เกี่ยวข้อง เช่น ต้องเปิดสอนวิชามากขึ้น หลากหลายขึ้น

นอกจากนี้เรายังมี**ปัญหาเรื่องบรรณารักษณ์** ในอนาคตเราต้องการบรรณารักษณ์แนวใหม่ที่ไม่ใช่คนนั่ง

เฝ้าหนังสือ หรือคอยชุมชนที่จะยืมหนังสือว่าอย่าคุยเสียงดัง อย่าทำหนังสือยับ เราต้องการบรรณารักษ์ที่เก่งเรื่องการระบายนหนังสือไปสู่คนทั่วไป จัดรายการลดแลกแจกแถมให้คนเข้ามายืมหนังสือเยอะๆ ต้องส่งเสริมการอ่าน เป็นที่พึ่งของคนที่ไม่คิดอะไรไม่ออก อยากเข้ามาหาความรู้ในห้องสมุด เช่นตาสีตาสาอยากแก้ปัญหาดินเปรี้ยว บรรณารักษ์ก็หาหนังสือให้ได้ เขาอ่านไม่ออกก็หาวิธีให้เขารู้ข้อมูลได้ด้วยหนทางต่างๆ นานา ต้องคิดมากกว่าเรื่องหนังสือ เช่น ทำอย่างไรให้คนแก่ที่อยู่บ้านอย่างเดียว มาห้องสมุดแล้วยืมหนังสืออะไรก็ได้ไปสักเล่ม

สำหรับทางแก้ปัญหาเรื่องบรรณารักษ์ ผมเห็นว่า**ควรต้องมีการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรบรรณารักษ์แนวใหม่**ขึ้น โดยจะมีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องหลักสูตรบรรณารักษ์แนวใหม่และการหมุนเวียนหนังสือ ซึ่งจะมาจัดที่ มศว ประสานมิตร เพื่อเริ่มทำหลักสูตรใหม่ ให้ระบบ หนังสือระบบการยืม การอ่านหนังสือ ระบบบรรณารักษ์ไม่เหมือนกับที่เคยเป็นมา

งานหนึ่งที่สถาบันฯ ควรทำนอกจากพัฒนาบรรณารักษ์แล้ว ก็คือ**การพัฒนาครู อาจารย์ ในสถาบันการศึกษาทุกระดับ รวมทั้งนักวิจารณ์** ครูทั้งหลายเมื่อพูดว่าเด็กไม่อ่านหนังสือ ขอให้ถามตัวเองว่าวันหนึ่งอ่านหนังสือก็เล่ม ก็บรรทัดครู-อาจารย์เองก็ไม่อ่าน เพราะไม่มีเวลาไม่สนใจหรือวุ่นวายเรื่องส่วนตัว เราไม่มีสถิติว่าครู-อาจารย์อ่านหนังสือมากมายแค่ไหน เราต้องทำให้ครู-อาจารย์อ่านหนังสือมากขึ้น เป็นตัวอย่างให้เด็กเห็นมากขึ้น เราต้องหาทางทำให้รสนิยมเรื่องการอ่านหนังสือเป็นรสนิยมปกติให้ได้ แบบสมัยก่อนตอนผมเริ่มเป็นหนุ่ม เวลาจะไปจับผู้หญิงต้องมีหนังสือติดตัว ๑ เล่ม แล้วผู้หญิงจะสนใจ ซึ่งผมว่าเป็นรสนิยมที่ดี

นักวิจารณ์ก็อยู่ในกลุ่มของครู-อาจารย์ที่ต้องพัฒนาและส่งเสริมด้วย เพราะเมืองไทยแทบไม่มีนักวิจารณ์ มีนับได้ประมาณ ๑๐ คนเท่านั้นจากทั่วประเทศที่ทำงานวิจารณ์วรรณกรรมและหนังสือจริงๆ

เมื่อพัฒนาบุคลากรในวงหนังสือแล้ว **สถาบันฯ ก็มีหน้าที่ต้องพัฒนาพ่อแม่ ผู้ปกครองด้วย** คือพยายามหาวิธีให้เขาเห็นความสำคัญของการอ่านของเด็ก ถ้าลูกอ่านหนังสืออย่าไปว่าลูก เพราะพ่อแม่ที่ไม่อ่านหนังสือมักจะบอกลูกว่าอย่าอ่านเลยไม่จำเป็นหรอก ทำมาหากินดีกว่า ซึ่งพ่อแม่แบบนี้ต้องเร่งบอกให้เห็นความสำคัญของการอ่าน ส่วนพ่อแม่อีกประเภทคือพวกที่มีกำลังพอจะสนับสนุนลูกให้เช่า หรือซื้อหนังสือเอง หรือให้เวลาแก่ลูก ฉะนั้นเราต้องพัฒนาพ่อแม่ควบคู่ไปกับบุคลากรอื่นๆ ด้านหนังสือด้วย

ปัญหาสำนักพิมพ์ สำนักพิมพ์มักบ่นว่าต้นทุนในการพิมพ์สูงเพราะกระดาษราคาแพง ขณะนี้สำนักพิมพ์เล็กๆ จะซื้อกระดาษที่ต้องเอาเงินสดไปซื้อเป็นริมในราคาแพงกว่าสำนักพิมพ์ใหญ่ที่ซื้อเป็นตู้คอนเทนเนอร์ โดยมีส่วนต่างประมาณ ๒๐๐ บาท ทำให้สำนักพิมพ์เล็กผลิตหนังสือแล้วต้องตั้งราคาแพงกว่าสำนักพิมพ์ใหญ่ เพราะต้นทุนแพงกว่าตั้งแต่ต้น **ทางแก้คือควรมีสถาบันสักแห่ง ช่วยเป็นตัวกลางในการรวบรวมความต้องการซื้อกระดาษจากสำนักพิมพ์ต่างๆ** โดยเฉพาะสำนักพิมพ์เล็กๆ เพื่อไปสั่งซื้อในปริมาณมาก ซึ่งจะได้ราคากระดาษถูกลง เช่น สำนวจความต้องการกระดาษของสำนักพิมพ์เล็กๆ ๔๔ แห่ง แล้วเห็นว่าแต่ละแห่งต้องการซื้อกระดาษ ๕๐ ริม เมื่อรวมกันแล้วก็ได้ปริมาณสั่งซื้อ ๑ คอนเทนเนอร์ ถ้าสถาบันฯรับเป็นธุระในการจัดซื้อกระดาษสำหรับสำนักพิมพ์เล็กแบบนี้ ต้นทุนการผลิตหนังสือของสำนักพิมพ์เล็กๆ ก็จะถูกลงสู้กับสำนักพิมพ์ใหญ่ๆ ได้

สำหรับสายส่ง ร้านจำหน่ายหนังสือ แผงหนังสือ สถาบันนี้ก็ต้องช่วยเกื้อกูลมากขึ้น โดยเฉพาะแผงหนังสือเล็กๆ ด้วยวิธีไหนขณะนี้ผมยังบอกไม่ได้ครับ เพราะเรื่องธุรกิจเป็นเรื่องละเอียดอ่อน แต่ถ้าแก้ปัญหาสายส่งได้ คนอ่านจะได้อ่านหนังสืออย่างทั่วถึงในราคาตามสมควรมากขึ้น

ปัญหาใหญ่อีกข้อที่กำลังเกิดขึ้นโดยยังไม่มีผู้ใดแก้ไขคือ **ปัญหาเรื่องนักเขียน นักแปล รวมทั้งนักเล่าเรื่อง นักเขียนที่เรียกว่าอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้** ซึ่งมีอยู่มากในประเทศไทย ในชนบทต่างๆ พวกเขาตายไป และกำลังจะตายไปอีกมาก ประมาณ ๒๐ ปีข้างหน้า เราจะสูญเสียวิชาความรู้ในระดับชาวบ้านไป ผมเห็นว่าการตั้งสถาบันฯ ขึ้นมา หน้าที่หนึ่งคือต้องช่วยแก้ปัญหาให้แก่ นักเขียน นักแปล นักเล่าเรื่อง และนักเขียนที่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ซึ่งอยู่ในชนบท ทำอย่างไรจึงจะเอาความรู้เหล่านั้นมา วิธีแก้ทางหนึ่งคือส่งนักศึกษาที่เรียนวิชาว่าด้วยวรรณกรรมท้องถิ่นหรือวรรณกรรมทั่วไป ไปประกบนักเขียนที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ เอาเทปให้เขาเล่าให้ฟัง แล้วกลับมาถ่ายถอดเป็นตัวอักษร เป็นพิมพ์ดีดแล้วกลับไปอ่านให้เขาฟัง เพื่อเพิ่มเติมตรงไหนก็แล้วแต่ วิธีนี้เราจะได้ต้นฉบับที่ดีจากนักเขียนทำนองนี้มากมาย ซึ่งควรนำมาพิมพ์เป็นหนังสือแจกจ่ายแก่ห้องสมุดทั่วไป โดยเป็นงานของสำนักพิมพ์ของสถาบันฯ สำหรับนักเล่าเรื่องก็ต้องทำด้วยวิธีเดียวกัน เพราะสิ่งที่อยู่กับตัวเขา บางครั้งเขาไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นของมีค่า เราต้องทำให้นิสิตนักศึกษาเห็นว่าสิ่งที่อยู่กับชาวบ้านมีค่ามากมายแค่ไหน

กรณีนักเขียนและนักแปล งานของสถาบันฯ ก็ต้องทำให้พวกเขาลืมตาอ้าปากได้ เราเคยได้ยินปัญหาว่า นักเขียนยากจน นักแปลแปลแล้วสำนักพิมพ์รวบแต่ตัวเองจนเหมือนเดิมสำนักพิมพ์พิมพ์

ไปแล้วเป็นหมิ่นเป็นแสนเล่ม แต่นักแปลก็ยังไม่สามสี่หมื่นบาทอยู่ดี ผมว่าต้องแก้ระบบให้มีมาตรฐานในการจ้างงาน ผลักดันให้งานของพวกเขาเป็นอาชีพมาตรฐาน โดยลำพังตัวนักเขียนเองแม้จะมีสมาคมนักเขียนก็ไม่ได้ เพราะไม่รู้จะไปแก้กับใคร ต้องมีหน่วยงานกลางที่เหมือนยาปฏิชีวนะ ใครเป็นโรคอะไรที่เกี่ยวกับหนังสือกินยานี้แล้วจะหาย

ในการทำหนังสือต้องมี **บรรณาธิการต้นฉบับ** และ **บรรณาธิการต้นฉบับแปล** อาชีพพวกนี้จำเป็น แต่ตอนนี้ยังเป็นอาชีพที่ไม่หลงหลัก ปักฐานดีนักในเมืองไทยอาจจะมีสำนักพิมพ์บางแห่งเท่านั้นที่มีบรรณาธิการต้นฉบับแปลและมีบรรณาธิการต้นฉบับที่ดี และแต่เราต้องทำให้สำนักพิมพ์ทั้งหลายสำนักพิมพ์หนึ่ง ทำหนังสือออกมาปีหนึ่งหลายร้อยเล่ม แต่มีบรรณาธิการต้นฉบับอยู่คนเดียวและไม่เคยดูต้นฉบับเลย ปล่อยให้ตามสบาย ฉะนั้นต้องมีบรรณาธิการต้นฉบับมากกว่าหนึ่งคน มีบรรณาธิการต้นฉบับแปลมากกว่าหนึ่งคน เราต้องพยายามทำให้อาชีพบรรณาธิการต้นฉบับ และบรรณาธิการต้นฉบับแปลอยู่ได้ ตอนผมเปิดหลักสูตรวิชา “บรรณาธิการต้นฉบับ” ที่จุฬาฯ เมื่อ ๕ ปีที่แล้ว มีคนถามผมว่าบรรณาธิการต้นฉบับแปลอยู่ได้หรือไม่เมื่อไม่ค่อยมีคนจ้าง จ้างแต่ละครึ่งได้เงินน้อยและทำงานหนัก จริงครับ บางเรื่องที่ผมเป็นบรรณาธิการนั้นต้องใช้เวลาตรวจแก้เป็นปีๆ บางเรื่องถึง 3 ปี เป็นต้น ผมพยายามปลอบใจไปว่าอยู่ได้ ผมทราบว่าคุณขณะนี้สำนักพิมพ์บางแห่งบรรณาธิการต้นฉบับแปลได้รับค่าตอบแทนหลายแสนบาท ผมว่าถ้าเราสร้างระบบงานของอาชีพนี้ให้จำเป็นจะเป็นอาชีพที่อยู่ได้

เรื่องของ**ระบบสังคมที่แตกต่างกันเราก็ต้องแก้** การอ่านหนังสือของคนในชาติใดชาติหนึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก ในท้องถิ่นก็เหมือนกัน ผมจึงย้ำว่าเราอย่าเอาอย่างสิงคโปร์ ผมมีเพื่อนอยู่สิงคโปร์คอยป้อนข้อมูลเรื่องห้องสมุดที่นั่นให้ฟัง เขาบอกว่าห้องสมุดสิงคโปร์ที่เราชื่นชมักหนาในขณะนี้ เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ว่าด้วยการดึงลูกค้าเข้าไปท่องเที่ยวในสิงคโปร์ ซึ่งเขาจะทุบทิ้ง ขณะนี้สิงคโปร์กำลังสร้างหอสมุดแห่งชาติใหม่สูง ๑๐ ชั้น เนื้อที่เท่ากับกับตึก ๓๓ ชั้นของเราหอสมุดที่เราไปดูแล้วกลับมาชมมันปี ๒๕๔๗ ต่อ ๒๕๔๘ เขาจะพังทิ้ง เราก็แค่ไปชื่นชมของที่เขาจะพังทิ้งเท่านั้น เขาเห็นว่ามันสายไปแล้วที่จะใช้หอสมุดแห่งชาติเดิม

ไทยเป็นประเทศใหญ่ ชุมชนกระจาย พื้นฐานการศึกษาของคนทั้งหมดต่างกัน พื้นที่อาศัยต่างกัน เราคงพัฒนาระบบการอ่านในแม่ฮ่องสอนได้ไม่เท่าเชียงใหม่ หากเปรียบเทียบกับเพื่อนบ้านอย่างสิงคโปร์หรือมาเลเซีย เขามีเนื้อที่น้อยกว่า พื้นฐานการศึกษาของคนอยู่ในระดับที่ไม่ต่างกันมาก สิงคโปร์มีการพัฒนาระบบห้องสมุดโดยคนสิงคโปร์เอง ซึ่งเขาคิดระบบใหม่ที่เอื้อแก่คนของเขามาก ไม่ได้ยึดแบบแผนตามตะวันตกทั้งหมด ยึดวิธีของตนเอง แต่ระบบของสิงคโปร์เอามาใช้กับไทยไม่ได้ เพราะของเขาใช้ห้องสมุดที่ไหนก็ตามต้องเสียค่าสมาชิก เทียบเป็นเงินไทยประมาณ ๔๐๐ กว่าบาท ถ้าใช้ระบบนี้ในไทยทันทีที่ออกกฎนี้ไป สมาชิกจะหายไปจำนวนหนึ่งคือคนจน วัตถุประสงค์ที่จะให้คนจนได้เรียนรู้ก็หมดไปด้วยเพราะไปตัดโอกาสเขาตั้งแต่ต้น เราอย่าไปเอาระบบของคนอื่นมาใช้ ต้องคิดว่าทำอย่างไรจึงจะให้ฟรีให้หมด และไม่ใช่ให้ฟรีอย่างเดียว ต้องลดแลกแจกแถมให้คนเข้า

มาใช้บริการ เช่น ถ้าอ่านหมดเล่มเราอาจให้แก้ว ปากกา ฯลฯ หรือคิดขนาดลดภาษีด้วยซ้ำ ถ้าอ่านหนังสือเยอะ

ถามว่าทำไมสิงคโปร์ต้องรณรงค์ชานานใหญ่ ใช้เงินหลายแสนล้านเพื่อจัดระบบหนังสือของตัวเอง และจัดห้องสมุดใหม่ นั่นเพราะในช่วง ๗ ปีที่ผ่านมา สิงคโปร์วิเคราะห์แล้วว่าเด็กวัยรุ่นของเขาที่เติบโตในระบบ ICT มีปัญหาคือมีแนวโน้มจะอยู่กับมนุษย์ยากขึ้น เพราะมีเวลาอยู่หน้าจอคอมพิวเตอร์นานเกินไป เมื่อคนรับรู้ทุกอย่างเป็น ICT อยู่คนเดียวมากๆ เขาจะเห็นแก่ตัว ซึ่งปัญหานี้ตรงกับในอเมริกาเมื่อ ๕ ปีที่แล้ว ดังนั้นประเทศใดที่มีความเจริญทาง ICT มาก และไม่มองพื้นฐานการเรียนรู้ การอบรมเบื้องต้นที่มาจากหนังสือ จะมีปัญหา เมืองไทยในอนาคตจะมีปัญหา มากกว่าสิงคโปร์กับอเมริกา ถ้าเราไม่รีบจับเรื่องการเรียนรู้หรือการอ่านพื้นฐานเสียแต่ตอนนี้ เพราะคนของเราพร้อมจะถูกกลืนโดยวัฒนธรรมอื่นอย่างชนิดไม่มีราก

ต้องไม่ลืมว่าระบบห้องสมุดของสิงคโปร์วางรากฐานโดยอังกฤษอังกฤษเจริญเรื่องหนังสือมานานมาก สมัยก่อนเราบอกได้เลยว่าคนที่เดินมาคนไหนเป็นคนอังกฤษ บอกได้ด้วยหนังสือ เครื่องยืนยันคือเมื่อช่วงสงครามอิรัก มีทหารอังกฤษในข่าวเขาถือปืนมือหนึ่ง อีกมือถือหนังสือนิยาย ในสภาวะอย่างนั้นเขาก็อ่านหนังสือ ความใส่ใจในหนังสือมันอยู่เส้นเลือดเป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องที่ต้องสนับสนุนหรือส่งเสริมกันที่เราพูดกันว่า “ส่งเสริมการอ่าน” สอนให้คนรักการอ่าน ผมว่าไม่ต้องสอนเลย แค่ให้เห็นการอ่านหนังสือเป็นเรื่องปกติธรรมดา ก็พอ ซึ่งอยู่ที่พื้นฐานของคน พื้นฐานสังคม เราชอบอ้างแบบเข้าข้างตัวเองว่าสังคมไทยเป็นสังคมมุขปาฐะ มีแต่การเล่าเรื่อง อันที่จริงสมัยโบราณก็มี

หนังสือให้อ่านแล้ว แต่เราพูดแบบนี้เพราะจบเรื่องง่าย ไม่ต้องแก้ปัญหอะไรอีก

ห้องหนังสือชุมชนตัวอย่าง

ผมหาวิธีที่จะแก้เรื่องการอ่าน ด้วยโครงการระยะสั้นที่กำลังจะเสนอคณะรัฐมนตรีว่า เราจะทำห้องหนังสือชุมชนตัวอย่างขึ้น โดยพยายามไม่ใช้งบประมาณเพิ่ม ผมเห็นว่าตึกร้างของราชการในไทยมีมากมายที่ไม่ใช้ประโยชน์แล้วควรนำมาใช้ประโยชน์บ้าง เช่น ตึกครุสภาเก่าที่ถนนพระอาทิตย์เป็นตึกที่โบราณ สวยงาม อายุประมาณ ๔๐ ปี อยู่ในชุมชนเมืองที่เข้มแข็ง เดิมมีคนขอทำโครงการหลายอย่างแต่ก็เลิกไป ผมจึงพยายามเสนอขอทำตึกนี้เป็นห้องสมุดเปิด ห้องสมุดนอกกรอบแบบจัดระบบวิธีใหม่ให้เหมือนร้านกาแฟเหมือนที่พบปะสังสรรค์ เหมือนที่แสดงศิลปะ ที่ประชุมสัมมนาที่คนเข้ามาใช้ได้ แต่เป็นห้องสมุด เพื่อพยายามดึงคนเข้าไปใช้ให้มากที่สุด

หากจัดการที่นี้ได้ก็จะเป็นตัวอย่างการจัดการสถานที่ราชการที่รกร้าง เมื่อดำเนินการจน เข้าที่ เราก็คะยกให้ชุมชนบริหาร ขณะนี้ยังบอกไม่ได้ว่าการบริหารแบบนี้จะเลี้ยงชุมชนได้หรือเปล่า ถ้าชุมชนบอกว่าเลี้ยงตัวเองได้ก็ทำไป ได้เงินเท่าไรก็ยกให้ชุมชน ถ้าเลี้ยงดูตัวเองไม่ได้ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับหนังสือสถาบัน ๆ จะบริการให้ ต้องการหนังสืออะไรหมุนเวียน เราจะจัดให้เพราะมันเชื่อมโยงกับระบบหมุนเวียนหนังสือหนังสือที่บริการประชาชนไม่ควรตาย ต้องให้ยืม ต้องหมุนเวียนให้มีลมหายใจตลอดเวลา

ห้องหนังสือตามสถานที่ต่าง ๆ

มีคนเสนอมาว่าควรมีห้องสมุดบนรถไฟด้วย ผมจึงลองคิดแก้ปัญหาว่าแทนที่จะลงทุนเอง เราให้เอกชนประมูลทำห้องสมุด เช่น ให้ประมูลตู้ไปก็ ๑ ตู้ โดยให้เปิดขายกาแฟ แต่มีเงื่อนไขพ่วงว่าต้องเปิดมุม

หนังสือให้คนที่มากินกาแฟด้วย วิธีนี้รัฐก็จะได้ที่เปิดห้องสมุดเพิ่มอย่างไม่ลำบาก แต่มีปัญหาอีกว่าใครจะมาเป็นบรรณารักษ์ คนขายกาแฟย่อมไม่ใช่บรรณารักษ์ ดังนั้นนิสิตมหาวิทยาลัยที่เรียนหลักสูตรบรรณารักษ์ก็จะถูกส่งไป เรียกว่าการฝึกงาน ต่อไปอาจมีวิชาบรรณารักษ์ตุ๋นรถไฟ บรรณารักษ์สนามบิน ก็ได้

สนามบินในกรุงเทพฯ ก็ควรจะมีห้องสมุด เฉพาะการบินภายในประเทศ แต่ละวันมีผู้โดยสารเท่าไรที่ต้องนั่งรอเครื่องบินโดยไม่ได้ทำอะไร ถ้าคำนวณแล้วเวลาวันหนึ่งสูญไปไม่ต่ำกว่าหมื่นชั่วโมงถ้าคิดชั่วโมงละ ๕๐ - ๑๐๐ บาท หมื่นชั่วโมงเราสูญเสียเงินเป็นแสนเป็นล้าน เราน่าจะขอเช่าพื้นที่หรือร่วมมือกับร้านที่มีอยู่แล้วในสนามบิน เช่น ร้านกาแฟอาจติดต่อให้เขาทำชั้นหนังสือ แล้วเราส่งหนังสือให้ ส่งคนมาดูแล และขอเก็บเงินจากเขา มีวิธีต่างๆ มากมายที่จะเก็บเงินเข้ารัฐบาลและเอาวิชาความรู้ไปให้คนได้ด้วยหนทางที่องกงามไม่ใช่เอาแต่อ้างว่างประมาณไม่มี แต่เมื่อให้ลงไปก็กลายเป็นที่เก็บหนังสือซึ่งไม่เคลื่อนไหวไม่ตื่นเต้น

นอกจากนี้ตอนนี้ในกรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่มีบ้านจัดสรรมากมาย ผมเคยคิดว่าควรตั้งกฎหมายหรือร่างกฎหมายบังคับให้ใครที่จะสร้างหมู่บ้านจัดสรรมากกว่า ๑๕๐ ครัวเรือนขึ้นไป ต้องตั้งห้องสมุด ๑ แห่ง กำหนดเนื้อที่ด้วย แต่ทำไม่ได้ ผมจึงคิดว่าถ้าไปทำที่หมู่บ้านไม่ได้เราก็จะไปหาหนังสือไปหาเขาโดยทางอื่น เช่น อาจซื้อรถเมล์ของขสมก.ที่ยังขับได้ ส่งให้สถานศึกษาที่เก่งเรื่องเครื่องจักรเครื่องยนต์ดัดแปลงเป็นรถห้องสมุดเคลื่อนที่ ตกแต่งติดป้ายให้สวยงาม ติดโฆษณาเชิญชวน ลดแลกแจกแถมหนังสือเพื่อดึงดูดคน ขับรถนี้ไปจอดตามหมู่บ้านต่างๆ เป็นระยะๆ ก็จะได้ผลทางการประชาสัมพันธ์ และทำให้ชาวบ้านมีห้องสมุดของตัวเองเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ หรือทุกสัปดาห์อาจ

ขับเข้าไปตามโรงงาน ให้สาวโรงงานได้ยืมหนังสือก็ได้ วิธีนี้ก็เป็นการลงทุนที่ไม่มากมายเพื่อให้ได้ห้องสมุดสาธารณะ แต่ต้องคิดว่าจะทำอย่างไร การสร้างตึกอย่างเดียวไม่ช่วยครับ เพราะคนอยู่แออัดน้อยกว่าจะไปยืมหนังสือที่จุฬาฯ ต้องเสียค่ารถ เสียเวลา เราควรเอาหนังสือไปหาคน ถ้ามีคนมากพอ

อีกที่ที่ควรพัฒนาอีกเรื่องคือห้องสมุดเรือนจำ หรือในสถานที่ของทหาร ตอนนั้นผมทราบว่ามีคนเข้าไปพัฒนาห้องสมุดเรือนจำแล้ว แต่ตามค่ายทหารยังไม่มี ผมเห็นว่าเราเกณฑ์เด็กอายุ ๒๐ มาเป็นทหารคือเป็นนักรบ เกณฑ์เด็กไปเล่นกับปืน ฝึกระเบียบวินัย แต่อย่าลืมว่าเอาเด็กวัย ๒๐ มาฝึกอาวุธมันไม่เหมาะ มีกรมกองทหารก็แห่งที่มีห้องสมุดสำหรับพลทหารเหล่านี้ เราฝึกให้เขาเป็นนักรบคือการฆ่าคนโดยไม่ผิดกฎหมาย แต่ถ้าเราฝึกคนเป็นนักรบโดยไม่ฝึกจิตใจ สถิติปัญหา ไม่ฝึกความประณีตละเอียดอ่อนก็อันตราย ผมว่าเราควรร่วมมือกับกองทัพ ขอให้ตั้งห้องสมุดในหน่วยทหาร หรือในเรือนจำขึ้นมา ถ้าไม่มีคน ไม่มีงบ ขอให้จัดสถานที่แล้วเราจะส่งหนังสือ ส่งคนเข้าไปให้ แต่รัฐบาลต้องทำการประชาสัมพันธ์ โฆษณาหนังสือก็เป็นเรื่องสำคัญ ต่อไปบนกระป๋องน้ำอัดลมอาจจะมีการเขียนไทยถามว่า “คุณอ่านหนังสือหรือยัง” หรืออาจไปร่วมมือกับองค์กรเอกชนเพื่อประชาสัมพันธ์เรื่องหนังสือและการอ่านให้แพร่หลายมากๆ แต่ข้อนี้ผมคิดว่าการประชาสัมพันธ์ที่ได้ผลดีที่สุดคือบุคคลในคณะรัฐบาล ข้าราชการ ผู้เกี่ยวข้องในคณะรัฐบาลควรแสดงให้เห็นสาธารณะชนเห็นว่าเป็นผู้สนใจอ่านหนังสือ อย่างน้อยถือหนังสือติดตัวเพราะคนพวกนี้เป็นที่สนใจของคนทั่วไป

ข้อสงสัยและการดำเนินโครงการนำร่อง

มีคนสงสัยเสมอว่าโครงการใหญ่เช่นนี้จะทำได้อย่างไร จะเป็นไปได้หรือ เพราะตัวเลขที่เปิดเผยออกมาต้องใช้เงินประมาณ ๔,๙๐๐ ล้านบาทสำหรับสานต่อโครงการตึกของจุฬาฯ อันที่จริงโครงการของสถาบันนี้ไม่มีตัวเลขงบประมาณอะไร เพราะผมชอบคิดว่าทำอย่างไรโดยไม่ต้องใช้เงิน ทำอย่างไรโดยเอาของที่มีอยู่แล้วมาทำขึ้นใหม่ ตึกที่จุฬาฯ เคยมีปัญหาว่าสร้างแล้วไม่จบ เราจึงเข้าไปหาเขาว่ามาร่วมมือกับเราได้ไหม เราคือรัฐบาล ประกอบด้วยกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการคลัง ๔ กระทรวงหลัก แล้วก็หน่วยงานเอกชนที่อยู่สังกัดกระทรวงคือ กสท. กับ ทศท. คือไปรษณีย์กับโทรศัพทฯ ไปร่วมกับจุฬาฯ บูรณะบริเวณที่ยังค้างคาอยู่ให้เป็นศูนย์กลางของการค้าและการศึกษาทาง ICT นี้พูดถึงตึกใหญ่จะครบส่วนตึกเล็กจะเป็นห้องหนังสือหรือ “ศูนย์บริการหนังสือกรุงเทพฯ” บริเวณชั้นล่าง ๔ ชั้นของห้องหนังสือ จะเป็นศูนย์การค้าว่าด้วยเรื่องหนังสือทั้งหมด แปลว่าเราเริ่มทำเงินได้ตั้งแต่ชั้น ๑-๔ คือให้เขาพื้นที่เพื่อหารายได้เลี้ยงตัวเอง ถ้าใช้ระบบธุรกิจเข้าช่วยสถาบันฯ นี้จะไม่ต้องพึ่งบประมาณนอกจากการซื้อหนังสือ เรื่องการจัดหาบุคลากร

อย่างไรก็ตามก่อนตึกที่จุฬาฯ จะเสร็จ เราจะทดลองดำเนินงานตามที่คิดโครงการในที่แห่งใดแห่งหนึ่งเท่าที่จะขออนุญาตได้ เช่นที่ผมบอกว่าตึกถนนพระอาทิตย์ เราอาจจัดเป็นสำนักงานชั่วคราว เป็นห้องหนังสือตัวอย่าง เป็นที่สัมมนา หรืออื่นๆ ที่จำลอง

มาจากตึกจริง เพื่อดำเนินการไปก่อน โครงการที่วางไว้เนี่ยว่าจะสรุปได้ว่าจะดูแลตัวเองได้หรือไม่ จะเห็นผลหรือไม่ ต้องใช้เวลา ๑๕ ปีนับตั้งแต่ตึกเริ่มสร้างเสร็จ ๑๕ ปีนั้นเป็นเวลาที่เราต้องจัดระบบหนังสือของประเทศให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อ ๓ ปีก่อนผมให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง ว่าถ้าเราไม่จัดระบบหนังสือประเทศไทย เราคงต้องใช้เวลาอย่างน้อย ๕๐ ปี จึงจะไล่ทันสิงคโปร์และมาเลเซียในขณะนี้ แต่ถ้าเราจัดระบบเสียใหม่ ภายในเวลา ๑๕ ปี เราคงจะไล่ทันเขา แล้วหลังจาก ๑๕ ปีค่อยว่ากัน

ส่วนสังคม ICT ถ้าเราไม่มองเหลียวหลังให้ดี ไม่คำนึงถึงรากของตัวเอง รัฐบาลหรือผู้ที่จะมาบริหารประเทศในอนาคต คงต้องแก้ปัญหาหนัก ปัจจุบันนี้ทีมงานของผมลองเข้าไปสนทนาใน อินเทอร์เน็ตพบว่า คินหนึ่งๆ มีเด็กวัยรุ่นพร้อมจะเสียชีวิตภายใน ๓ นาที ไม่รู้ก็คน ICT เป็นปัญหาใหญ่ระดับประเทศ เพราะหนึ่งเราไม่มีบุคลากรที่ดี สองไม่มี Software ที่ดี ไม่มีคนคิดเรื่องที่จะควบคุมดูแลปัญหาที่จะเกิดเพราะเทคโนโลยี ICT

สำหรับข้อสงสัยว่าจะเอาบุคลากรที่ไหนมาบริหารสถาบันนี้ ผมว่ามีคนมากมายที่จะอาสาทำงานนี้ครับ ถึงเวลาตั้งได้จริงก็ประกาศรับสมัคร ระบุความสามารถ คุณสมบัติ มีคณะกรรมการคอยคัดเลือกให้เขาได้แสดงวิสัยทัศน์ เรียกร้องกำหนดเงินเดือนได้เพื่อมาบริหารหน่วยงานนี้ให้บรรลุตามจุดประสงค์ ผมไม่ห่วงเรื่องคนมาทำงาน แต่ห่วงเรื่องจัดระบบให้เขาทำมากกว่า ขณะนี้ยังไม่มีใครกล้าพอที่จะออกมาจัดระบบหนังสือเพราะมันกระทบไปหมด ตัวผมนั้นตกกระไดพลอยโจนแล้วจึงลองดูสักตั้ง ว่าในที่สุดเราจะแก้ปัญหาได้ไหม ถ้าไม่ได้อีก ๑๕ ปีก็รู้ แต่ผมเชื่อว่าได้ คนไทยเก่ง เพียงแต่ไม่มีระบบเท่านั้น ถ้าจัดลูให้วิ่ง เขาวิ่งได้ ตอนนี้นำมีลูให้เขาวิ่ง

แผนงานของโครงการนี้ต่อไปคือ เราจะไปถามคนต่างจังหวัดเพื่อระดมความคิดจากทุกพื้นที่ เราจะไปสัมมนาที่เชียงใหม่เพื่อถามคน ๑๕ จังหวัดภาคเหนือว่าเขาต้องการอะไร ต้องการให้ช่วยอะไร เราจะร่วมกันได้ หลังจากนั้นไปสงขลา สัมมนา ๑๔ จังหวัดภาคใต้ถามคำถามเดียวกันแล้วไปภาคตะวันออกที่ชลบุรี แนวคิดโครงการหลักคือต้องถามก่อน แต่โครงการเร่งด่วนจะเสนอคณะรัฐมนตรี คือ จะทำให้ชนบทเห็นก่อนว่าเราทำสิ่งที่มีปัญหาหมดเวลานี้ได้ เราจะเลือกจังหวัดที่อยู่ห่างไกล ด้อยพัฒนา ๑๒ จังหวัด จัดห้องสมุด ๔๔ แห่ง เพื่อดำเนินงานนำร่องเรื่อง “การหมุนเวียนหนังสือ” เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมว่าถ้าทำจริงจริงมันทำได้ หลังจากนั้นจะขยายไปทั่วทุกจังหวัดโดยใช้ระบบวิธีเหมือนกันหมด ผมไม่นั่งกรุงเทพ ฯ แต่เราจำเป็นต้องมีสำนักงานเป็นศูนย์กลางในกรุงเทพ ฯ เพื่อการติดต่อสื่อสาร ผลิตบุคลากร หรือเป็นตัวอย่งให้เห็นว่าถ้าไปทำในจังหวัดอื่นๆ เช่น สงขลา เชียงใหม่ ภูเก็ต ก็เอารูปแบบเดียวกันไปทำได้ ซึ่งนั่นเป็นเรื่องของห้องสมุดเมือง

ส่วนห้องสมุดชุมชน ห้องสมุดตำบล ดูเหมือนขณะนี้รัฐบาลพยายามจะให้เป็น ๑ ตำบล ๑ ห้องสมุดอยู่ครับ ผมนึกถึงชนบทก่อนเสมอ แต่เราต้องทำด้วยความเข้าใจ คือต้องไปถามเขาก่อน เรายังไม่ทำเรื่องหมุนเวียนหนังสือในกรุงเทพ ฯ ครับ ในอนาคตอาจจะให้กรุงเทพมหานคร จัดการหมุนเวียนหนังสือในห้องสมุดของกทม.เอง แต่เราจะเริ่มโครงการนำร่องในชนบทก่อน ดังนั้นในเมืองและชนบทยังใช้เวลา ๑๕ ปีเท่ากันในการพัฒนาระบบหนังสือ

ตอนผมเสนอเรื่องระบบหนังสือสาธารณะ มีหลายหน่วยงานประกาศว่าสิ่งที่เสนอไม่ใช่เรื่องใหม่ งานทุกอย่างที่คิดเป็นสิ่งที่หน่วยงานอื่นๆ ทำมานานแล้วกว่า ๓๐ ปี ผมก็ไม่เคยได้ แต่ที่บอกว่าดี มันผิดเพี้ยนไป

ไหม เพราะทำมานานแต่ทำไมจึงยังเหมือนเดิม ผมว่าคนที่มาทำเรื่องระบบหนังสือไม่เข้าใจเรื่องระบบโดยรวม เข้าใจแต่ระบบของตัวเอง คนพิมพ์หนังสือก็เข้าใจเรื่องระบบของตัวเองและแก้ไขระบบของตัวเองไป ขณะนี้ระบบการพิมพ์ในไทยเกือบสู้ประเทศอื่นๆ ได้ทั่วโลก ระบบการพิมพ์ในเมืองไทยของบางแห่งดีกว่าสิงคโปร์ด้วยซ้ำ แต่เราเข้าใจเฉพาะปัญหาของตัวเอง ไม่พยายามเข้าใจ หรือศึกษาปัญหาของคนอื่น หรือแม้จะรู้ปัญหาของคนอื่น ก็เอาแต่ศึกษาปัญหาของตัวเองอย่างเอาตัวรอด เพราะเห็นเป็นเรื่องธุรกิจทั้งสิ้น หวังผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง หวังกำไร ซึ่งนี่คือสิ่งบั่นทอนความก้าวหน้าของกลไกต่างๆ

ความคิดที่ผมเสนอมานี้ทั้งหมดนี้จะเห็นว่า เรากำลังจะทำระบบหนังสือที่คนไทยเริ่มมาอ่านหนังสือ ทำระบบให้คนไทยรู้สึกว่าการอ่านการเรียนรู้ เป็นเพื่อนเป็นมิตร ไม่ห่างเหินอีกต่อไป สถาบันนี้เป็นสถาบันค่อนข้างใหญ่ มีหน่วยงานย่อยและภาระหน้าที่เทียบเท่ากระทรวงหนึ่งทีเดียว ถ้าให้พูดเรื่องกระทรวงหนึ่งอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยก็คงไม่ได้ในเวลาจำกัด ผมจึงเพียงแต่นำความเห็นมาแบ่งปัน ให้ช่วยกันคิด และร่วมมือกันต่อไปในอนาคต

๒. สำนักบริการหนังสือ สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ

การจัดตั้งองค์กรใหม่อันเกี่ยวข้องกับหนังสือ เพื่อไม่ให้เกิดกระทบกระเทือนหน่วยงานเดิม จึงพิจารณาใช้ชื่อ 'สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ' และการดำเนินงานเป็นไปตามเงื่อนไขดังต่อไปนี้

๒.๑ 'หอสมุดแห่งชาติ' ดำเนินงานด้านสิ่งพิมพ์มีค่าของชาติที่ไม่ให้หีบหุ้ม (นอกจากการศึกษาค้นคว้า) ดังเช่นที่เป็นมา และทำการปริวรรตหนังสือหรือเอกสารเก่า เพื่อขยายความรู้ สู่ประชาชนทั่วไป ตลอดจนจัดทำต้นฉบับหนังสือเก่าเพื่อพิมพ์เผยแพร่ใหม่ให้แพร่หลายและก่อประโยชน์ยิ่งขึ้น

๒.๒ 'ศูนย์บริการหนังสือ' หมายถึงหน่วยงานที่ให้อืมหนังสือ หน่วยงานย่อยทุกแห่งก็ได้ชื่อว่า 'ห้องหนังสือ' ระบบศูนย์บริการหนังสือประกอบด้วย

- 'ศูนย์บริการหนังสือ' (กรุงเทพฯ และภูมิภาค)
- ห้องหนังสือรัฐบาลของกระทรวงต่างๆ เช่น ห้องหนังสือทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ
- ห้องหนังสือเอกชน
- ห้องหนังสืออื่นๆ เช่น ห้องหนังสือเรือนจำ

ห้องหนังสือสถานพินิจ ฯลฯ

- ห้องหนังสือเฉพาะด้าน เช่น ห้องหนังสือเสียง ห้องหนังสือภาพ ห้องหนังสืออักษรเบรล (และหนังสือเสียงสำหรับคนตาบอด) ห้องหนังสือวิทยาศาสตร์ ห้องหนังสือการเกษตร ห้องหนังสือการแพทย์แผนไทย ห้องหนังสือศิลป์ ฯลฯ

- ห้องหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (ห้องหนังสือเสมือน 'E - BOOK') ฯลฯ

- ห้องหนังสือสถาบันการศึกษา ห้องสมุดโรงเรียน (เชื่อมโยงเครือข่าย ส่งเสริม และสนับสนุน)

('ศูนย์บริการหนังสือ' และ 'ห้องหนังสือ' หมายถึงหน่วยงานที่ตั้งขึ้นใหม่ สังกัด 'สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ' ส่วน 'หอสมุดแห่งชาติ' หมายถึงหน่วยงานที่มีอยู่เดิม สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม)

๓. สำนักเทคโนโลยี สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ

ระบบศูนย์บริการหนังสือและห้องหนังสือทั่วประเทศในอนาคต จำเป็นต้องประสานกันระหว่างหนังสือแบบดั้งเดิมหรือหนังสือเล่ม กับหนังสือในระบบอิเล็กทรอนิกส์ สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติจึงต้องมีหน่วยงานด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยและก้าวหน้าเพื่อรองรับการเติบโตของระบบหนังสือทั้งหมดให้ก้าวทันโลกอย่างสมบูรณ์

- งานพัฒนาเครือข่ายหอสมุดแห่งชาติและสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ

- งานพัฒนาระบบงานคอมพิวเตอร์ หอสมุดแห่งชาติและศูนย์บริการหนังสือของสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ

- งานพัฒนาระบบการบริการด้านคอมพิวเตอร์

- งานพัฒนาระบบการยืมคืนหนังสือด้วยบัตรประชาชนแบบ SMART CARD

- งานพัฒนาระบบเครือข่าย E - BOOK

- งานพัฒนาฐานข้อมูลหนังสือ สำนักหนังสือสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ

๔. สำนักพิมพ์สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ

เพื่อแก้ปัญหามาตรฐานของหนังสือในประเทศ สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติควรมีสำนึกพิมพ์แบบอย่างเป็นทางการกำหนดมาตรฐานกลางของการพิมพ์หนังสือ โดยเฉพาะหนังสือในศูนย์บริการหนังสือ ห้องหนังสือ หนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน

- ต้นแบบสำนักพิมพ์

- จัดหาต้นฉบับหนังสือสำคัญของชาติ พิมพ์จำหน่ายแจกจ่ายแก่ห้องหนังสือ และจำหน่ายทั่วไป
- จัดหาต้นฉบับหนังสือประเภทอื่นๆ พิมพ์จำหน่ายทั่วไป
- งานผลิต E- BOOK และแปลงรูปหนังสือเป็นสื่อ Multimedia
- ประสานงานกับนักเขียนในด้านต่างๆ

ขอบข่ายและหน้าที่

๑. บริหาร จัดการ และประสานงาน สนับสนุน

๑.๑ จัดระบบและดำเนินงานห้องหนังสือในประเทศไทย

- จัดหาหนังสือ และดำเนินงานห้องหนังสือให้มีการยืมหนังสือออกจากห้องหนังสือ (ความสัมพันธ์กับหอสมุดแห่งชาติ ให้ดูข้อ ๒.๑ ในหัวข้อ 'สำนักบริการหนังสือ')

- เพิ่มฐานข้อมูลห้องหนังสือในบัตรประจำตัวประชาชน (ประชาชนทุกคนมีสิทธิ์ทัดเทียมกันในการใช้ห้องสมุด ห้องหนังสือ หรือ หนังสือ)

- จัดทำฐานข้อมูลห้องหนังสือในบัตรประจำตัวนักเรียน (นักเรียนที่มีบัตรประจำตัวนักเรียนมีสิทธิ์ใช้ห้องสมุดหรือห้องหนังสือได้ทั่วประเทศ)

๑.๒ บริหารงบประมาณ และจัดหาหนังสือให้แก่ห้องสมุดและห้องหนังสือทั่วประเทศ

- จัดหาหนังสือให้แก่ห้องสมุดโรงเรียน และห้องสมุดชุมชน ห้องสมุดจังหวัด ห้องสมุด อำเภอ / เขต ห้องสมุดตำบล ฯลฯ

- จัดระบบหมุนเวียนหนังสือแก่ห้องสมุดโรงเรียน

- จัดหาหนังสือจากสำนักพิมพ์ ทั้งในและต่างประเทศ ตามความต้องการของห้องสมุดใน

สถาบันการศึกษา หรือห้องสมุดทั่วไป

๑.๓ จัดระบบฐานข้อมูลหนังสือ

อาศัยเครื่องมือระบบ ISBN ที่มีอยู่แล้ว เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายข้อมูลหนังสือทั้งระบบ เป็นประโยชน์แก่เจ้าของต้นฉบับและผู้อ่าน ตลอดจนสำนักพิมพ์และหน่วยงานอื่น ในการตรวจสอบ สืบค้น ติดต่อสื่อสารรวมทั้งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ด้านหนังสือ อาทิ

- ชื่อหนังสือต้นฉบับภาษาไทย ผู้เขียน ผู้พิมพ์ ข้อมูลอื่นๆ ประกอบ

- ชื่อหนังสือต้นฉบับภาษาเดิม ชื่อหนังสือแปล ผู้เขียน ผู้แปล - ผู้พิมพ์ - ข้อมูลอื่นๆ ประกอบ

๑.๔ จัดระบบฐานข้อมูลบุคคลในวิชาชีพหนังสือ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการทำงานของบุคคลสำคัญในวงการหนังสือด้านต่างๆ ด้วยการตั้งกองทุนสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพด้านหนังสือเป็นพิเศษ บุคคลสำคัญขั้นต้นในวิชาชีพหนังสือ อาทิ

- นักเขียน (รวมทั้งนักเขียนปากเปล่าหรือนักเขียนที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้)

- นักแปล (รวมทั้งนักแปลภาษาไทยสู่ภาษาอื่น)

- บรรณาธิการ บรรณาธิการต้นฉบับ บรรณาธิการต้นฉบับแปล ผู้ตรวจทานต้นฉบับ

- ผู้วาดภาพประกอบภาพปก การ์ตูน และผู้จัดรูปเล่ม

- นักวิจารณ์หนังสือและวรรณกรรม

๑.๕ จัดระบบฐานข้อมูลองค์กรที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเพื่อเป็นแหล่งกลางในการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาด้านหนังสือสำหรับหน่วยงานเกี่ยวข้อง

- สำนักพิมพ์ โรงพิมพ์

- สายส่ง ผู้จัดทำหน่วยหนังสือ
- ผู้ผลิต ผู้จำหน่ายกระดาษ
- ผู้ผลิต ผู้จำหน่ายอุปกรณ์การพิมพ์ต่างๆ
- ผู้ประกอบการเกี่ยวข้องกับหนังสือ(ร้านเย็บก็ ร้านทำปกแข็ง ร้านไสกาว ฯลฯ)
- ร้านจำหน่ายหนังสือ

๑.๖ จัดตั้งสำนักพิมพ์แบบอย่าง

เพื่อจัดพิมพ์หนังสือดีและหนังสือสำคัญของชาติ เป็นแบบอย่างแก่สำนักพิมพ์อื่นๆ วางจำหน่ายทั่วไปในราคายุติธรรม และแจกจ่ายแก่ห้องสมุดและห้องหนังสือทั่วประเทศ

๑.๗ ส่งเสริม สนับสนุนบุคลากรในวิชาชีพหนังสือ

เพื่อให้วงการหนังสือพัฒนาอย่างครบถ้วนหรือครบวงจร ควรกำหนดแผนงานถาวรในการส่งเสริม สนับสนุนผู้ประกอบการวิชาชีพด้านหนังสือไปพร้อมกันเช่น นักเขียน (นักแปล นักเขียนปากเปล่า นักเล่านิทาน นักค้นคว้ารวบรวม นักวิจัย นักวิชาการ) →บรรณาธิการต้นฉบับ (บรรณาธิการต้นฉบับแปล) →บรรณาธิการ → นักวาดภาพประกอบ →ผู้จัดรูปเล่ม →ผู้ตรวจทาน →สำนักพิมพ์ →โรงพิมพ์ทั้งระบบ→สายส่ง→ร้านขายหนังสือ→นักวิจารณ์หนังสือและวรรณกรรม→บรรณารักษ์→ผู้สอนผู้เรียน→ผู้อ่าน

นอกจากแผนงานข้างต้นแล้ว ควรพิจารณาแผนงานเร่งด่วนและจำเป็น เช่น การรวบรวมต้นฉบับจากนักเล่าเรื่อง นักเล่านิทาน ผู้อาวุโสในภูมิภาคต่างๆ การแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ด้านวรรณกรรมให้ชัดเจนและเป็นธรรม ฯลฯ

๒. ประสานงาน และดำเนินการ

๒.๑ ประสานงานกับหอสมุดแห่งชาติเดิม เพื่อพัฒนาระบบหนังสือของประเทศ

- เชื่อมต่อเครือข่ายข้อมูลหนังสือระหว่างหอสมุดแห่งชาติและศูนย์บริการหนังสือของสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ ให้สืบค้นหนังสือในหอสมุดแห่งชาติเดิม ด้วยระบบอินเทอร์เน็ตได้

- ปรึกรรตหนังสือเก่า หนังสือโบราณที่มีคุณค่าเป็นภาษาปัจจุบัน และจัดพิมพ์เผยแพร่

- ทำสำเนา ถ่ายภาพ พิมพ์เลียนแบบหนังสือเก่า หนังสือโบราณเพื่อเผยแพร่

๒.๒ ประสานงานกับสถาบันการศึกษา เพื่อผลิตบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพหนังสือให้เพียงพอต่อการขยายตัวของระบบหนังสือในประเทศ ให้ผู้ปฏิบัติและทำงานด้านหนังสือในอนาคตมีความเข้าใจงานของตน อันจะส่งผลให้หนังสือมีคุณภาพมากขึ้น

- สนับสนุนหลักสูตรผลิตบุคลากร ผู้มีความรู้ความสามารถ เข้าใจงานด้านหนังสือและห้องสมุด

ก. หลักสูตรวิชาหนังสือ (ประกอบด้วยวิชาต่างๆ ด้านอักษรศาสตร์ ศิลป และวิชาเฉพาะ หนังสือ)

ข. หลักสูตรวิชาบรรณาธิการ บรรณาธิการต้นฉบับ บรรณาธิการต้นฉบับแปล

ค. หลักสูตรวิชาคิดและเขียนวรรณกรรมเยาวชน

ง. หลักสูตรการแปล

จ. หลักสูตรการวาดภาพประกอบ ภาพปกและการ์ตูน

ฉ. หลักสูตรการออกแบบและจัดรูปเล่มหนังสือ

ช. หลักสูตรบรรณารักษ์แนวใหม่และส่งเสริมการอ่าน

ซ. หลักสูตรการวิจารณ์หนังสือและวรรณกรรม

- ฝึกงานตามหลักสูตรการศึกษาในองค์กรและห้องหนังสือ

- รวบรวม ค้นคว้า บันทึก วรรณกรรมปากเปล่า สารความรู้ท้องถิ่นต่าง ๆ และจัดพิมพ์เป็นหนังสือเผยแพร่ (ในหลักสูตรวิชาหนังสือ วิชาบรรณารักษ์แนวใหม่ วิชาคิดเขียนวรรณกรรมเยาวชน ฯลฯ)

๒.๓ ประสานงานกับองค์กรเกี่ยวกับหนังสือและวรรณกรรม

- กระทรวงศึกษาธิการ ด้านการอ่านหนังสือนอกเวลา และการใช้ห้องสมุดโรงเรียน ตลอดจนจัดการอบรมครู และประสานงานด้านหนังสือในหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ

- กระทรวงวัฒนธรรม รวบรวมข้อมูลด้านหนังสือ ศิลปะวัฒนธรรม เป็น E - BOOK ฯลฯ

- กระทรวงพัฒนาการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อประสานงานและสนับสนุนระบบห้องหนังสือการเคหะแห่งชาติ

- สมาคมภาษาและหนังสือ เพื่อประสานงานด้านวิชาการ

- สมาคมนักเขียน เพื่อเป็นศูนย์กลางเสนอผลงาน สนับสนุนการทำงาน ตั้งกองทุนสำหรับนักเขียน

- สมาคมผู้จัดพิมพ์และจำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย เพื่อประสานงานด้านการกำหนดราคาหนังสือและพัฒนาตลาดหนังสือ

- สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย เพื่อประสานงานด้านบรรณารักษ์ของสมาคม

- สมาคมการอ่านแห่งประเทศไทย เพื่อร่วมมือสนับสนุนด้านกิจกรรม

- สมาคมนักกลอนแห่งประเทศไทย เพื่อร่วมมือสนับสนุนด้านกิจกรรมของสมาคม

- ราชบัณฑิตยสถาน เพื่อผลิตหนังสือของราชบัณฑิต พจนานุกรมหมวดต่างๆ และหนังสืออื่นๆ แจกจ่ายแก่ห้องสมุดและห้องหนังสือทั่วประเทศอย่างพอเพียง

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อดูแลลิขสิทธิ์ของนักเขียน พิจารณาแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ที่คลุมเครือ ให้การปฏิบัติว่าด้วยกฎหมายลิขสิทธิ์เป็นไปอย่างยุติธรรม

- กระทรวงพาณิชย์ เพื่อประสานงานด้านภาษีอากรวัสดุสิ่งพิมพ์

- กระทรวงการคลัง เพื่อการสนับสนุนด้านงบประมาณ และการผลิตเหรียญที่ระลึก

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ เพื่อประสานงานด้านสถิติเกี่ยวกับหนังสือและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

- การสื่อสารแห่งประเทศไทย เพื่อประสานงานการจัดส่งหนังสือ และจัดทำดวงตราไปรษณีย์ที่ระลึก

- บริษัท ทศท. คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) เพื่อประสานงานด้านการสื่อสารโทรคมนาคม

- กรมประชาสัมพันธ์ เพื่อประสานงานการประชาสัมพันธ์

- กระทรวงกลาโหม เพื่อจัดตั้งห้องหนังสือทหารประจำกรมกองต่างๆ โดยเฉพาะในสวนภูมิภาค

- หน่วยงานรัฐบาลซึ่งมีสถานที่หรืออาคารไม่ใช้งาน ปรับปรุงเป็นห้องหนังสือท้องถิ่น

- ศูนย์กลางลิขสิทธิ์ในประเทศและต่างประเทศ ประสานงานด้านลิขสิทธิ์ ฯลฯ

๒.๔ ประสานงานกับองค์กรเพื่อการวิจัย ค้นคว้าเกี่ยวกับหนังสือและการพิมพ์ ตลอดจนงานการเสนอ

กฎหมายใหม่อันเกี่ยวกับหนังสือลิขสิทธิ์ด้านต่างๆ (มิใช่เพียงลิขสิทธิ์ต้นฉบับหรือต้นฉบับแปลเท่านั้น)

และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓. สนับสนุนส่งเสริม

- ตั้งรางวัลประกวดหนังสือ ประกวดต้นฉบับ ประกวดภาพประกอบเรื่องและรางวัลการออกแบบ

- ตั้งกองทุนสนับสนุนนักเขียน และผู้ประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับหนังสือ

- จัดหาสถานที่ทำงานสำหรับนักเขียน ที่ตั้งสำนักงานสำหรับสำนักพิมพ์

- ให้ทุนสนับสนุน การศึกษาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับหนังสือในสถาบันการศึกษา

- สนับสนุนการวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ ทั้งโดยตรงและทางอ้อม

- สนับสนุนผู้ผลิตหนังสือดี ให้สามารถลดต้นทุนการผลิต

- จัดประชุม สัมมนา ทางวิชาการ เกี่ยวกับหนังสือและแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง

๔. กิจกรรมต่อเนื่อง

- จัดทำเว็บไซต์เพื่อเป็นศูนย์กลางติดต่อสื่อสาร แสดง ความเห็น เสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับหนังสือ

- เชื่อมโยงเครือข่ายเว็บไซต์ที่เกี่ยวกับหนังสือทั่วโลก

- เป็นศูนย์กลางหนังสือเสมือน (E -BOOK)

- จัดทำวารสารเกี่ยวกับหนังสือเพื่อแจกจ่ายไปยังห้องสมุดทั่วประเทศ

- จัดอบรม สัมมนา เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับหนังสือแขนงต่างๆ แก่ผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

- จัดอบรม ส่งเสริมการดูงาน การศึกษาต่อของบรรณารักษ์ห้องสมุดทั่วประเทศ

- จัดประกวดหนังสือ ต้นฉบับ และการอ่าน

- จัดตั้งรางวัล 'แห่งชาติ' แขนงต่างๆ เกี่ยวกับหนังสือ เช่น รางวัลนักเขียนแห่งชาติ รางวัลนักวาดภาพประกอบรางวัลนักแปลรางวัลผู้วาดภาพการ์ตูนรางวัลนักวิจารณ์หนังสือและวรรณกรรม

- จัดประกวดห้องสมุดและห้องหนังสือทั่วประเทศ และรางวัลบรรณารักษ์

การบริหารและจัดการระบบห้องหนังสือและสนับสนุนห้องสมุดในประเทศ

๑. การดำเนินงานห้องหนังสือและสนับสนุนห้องสมุด

๑.๑ สถานที่ตั้งห้องหนังสือ

- สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ (เป็นที่ตั้งของสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ และศูนย์บริการหนังสือกรุงเทพฯ)

- ศูนย์บริการหนังสือ (ภูมิภาค)

- ห้องหนังสือชุมชน (รัฐบาล)

- ห้องหนังสือสาขา (เอกชน)

- ห้องหนังสือและห้องสมุดอื่นๆ (ในสังกัดเดิม)

- ห้องสมุดโรงเรียน ระดับประถมศึกษา และมหาวิทยาลัย (ในสังกัดเดิม)

- เว็บไซต์กลางของสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ ของศูนย์บริการหนังสือ และเว็บไซต์อื่นๆ

๑.๒ จัดระบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ในศูนย์บริการหนังสือกรุงเทพฯ เป็นแบบแผนแนวทางในระยะแรกและขยายต่อไป

๒. การจัดระบบห้องหนังสือ และสนับสนุนห้องสมุด

๒.๑ ศูนย์บริการหนังสือกรุงเทพฯ (ในอนาคตอาจมีศูนย์บริการหนังสือตามภาคต่างๆ ของประเทศ)

การจัดห้องหนังสือแนวใหม่คือ การเอื้อประโยชน์แก่ประชาชนอย่างกว้างขวาง ไม่มีขอบเขตจำกัด โดยยึดถือปรัชญาว่า 'ประชาชนเป็นเจ้าของศูนย์บริการหนังสือและห้องหนังสือทุกแห่ง' ในศูนย์

บริการหนังสือกรุงเทพฯ จึงเป็นแบบอย่างการจัดห้องหนังสือแนวใหม่ โดยรวมทุกสิ่งเกี่ยวกับหนังสือและสรรพวิชาความรู้แขนงต่างๆเท่าที่จะนำมารวมกันได้ไว้ในสถานที่เดียวกัน รวมทั้งการจัดแสดง ประชุม สัมมนา และเกี่ยวโยงไปถึงวิชาความรู้ด้านศิลปะและทักษะอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ

ศูนย์บริการหนังสือกรุงเทพฯ จัดห้องหนังสือแบบแยกประเภท เพื่อความสะดวก และขยายห้องหนังสือแต่ละประเภทได้ตามความจำเป็นและความสำคัญในอนาคต

อาคารสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติประกอบด้วย

- สำนักงานสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ
- ศูนย์บริการหนังสือกรุงเทพฯ
- หอศิลป์แห่งสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ (หอศิลป์ถาวรและหมุนเวียน)
- ห้องหนังสือเฉพาะด้าน และห้องหนังสือรูปแบบต่าง ๆ
- หอประชุมและสถานที่จัดแสดงด้านศิลปะอันเกี่ยวเนื่องกับหนังสือและวรรณกรรม
- ห้องประชุมสัมมนาสำหรับหน่วยงาน คณะบุคคล เพื่อการประชุมสัมมนาเกี่ยวกับหนังสือ
- ที่ทำงานสำหรับนักเขียน
- ศูนย์เก็บหนังสือที่จำเป็น
- ที่ตั้งสำนักงานสาขาของสำนักพิมพ์ต่างๆ ที่ตั้งสำนักงานสาขาของสมาคมที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ

๒.๒ ห้องสมุดสังกัดจังหวัด (รวมทั้งกรุงเทพมหานคร) เป็นห้องสมุดท้องถิ่นบริหารงานโดยหน่วยงานในท้องถิ่น ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ

- ห้องสมุดจังหวัด
- ห้องสมุดอำเภอ / เขต

- ห้องสมุดตำบล
๒.๓ ห้องสมุดโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

- โรงเรียนประถมศึกษา
- โรงเรียนมัธยมศึกษา
- สถานศึกษาอื่นๆ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เช่น โรงเรียนเอกชน

๒.๔ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย

สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติให้ความร่วมมือสนับสนุนแก่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยตามที่ได้รับคำร้องขอและเห็นควร และเสนอแนะแนวทางการจัดระบบหนังสือหมุนเวียน

๒.๕ ห้องหนังสือชุมชน (ของรัฐ) เช่น ห้องหนังสือหมู่บ้านการเคหะ

๒.๖ ห้องสมุดหรือห้องหนังสือพิเศษ เช่น ห้องหนังสือโรงเรียนสอนคนตาบอด ห้องหนังสือวัด ห้องหนังสือศาสนา ห้องหนังสือกองทัพต่างๆ ห้องหนังสือเรือนจำ ฯลฯ

๒.๗ ห้องหนังสือสาขา

เป็นแนวการจัดห้องสมุดใหม่ ในหมู่บ้านจัดสรร ชุมชน ศูนย์การค้า หรือสถานที่อื่นใดที่สถาบันฯ ไม่อาจดำเนินการได้เอง ระบบจัดการคือ

- เอกชนเป็นดำเนินงานด้านสถานที่และเป็นผู้ลงทุน ในบริเวณหมู่บ้านจัดสรร ชุมชน หรือบริเวณแหล่งการค้าของเมืองใหญ่

- สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติเป็นผู้สนับสนุนหนังสือ อาจจัดเป็นการเช่าซื้อในราคาถูก หรือสนับสนุนหาหนังสือให้

- ระบบยืมหนังสือ เป็นลักษณะการเช่า เช่นเดียวกับร้านให้เช่าหนังสือ เพื่อให้ผู้ดำเนินงานมีรายได้เลี้ยงตัวเอง แต่สถาบันฯ จะต้องควบคุมอัตราเช่าหนังสือ ไม่ให้แพงเกินไป และกำหนดประเภทของหนังสือที่ไม่ควรมีในห้องสมุด

๒.๘ ศูนย์หมุนเวียนหนังสือ

เพื่อประหยัดงบประมาณซื้อหนังสือ กรณีงบประมาณไม่พอ จำนวนหนังสือจำกัด หรือเหตุผลเพื่อให้ชุมชนมีความสัมพันธ์กันนอกเหนือจากความสัมพันธ์ปกติ (จะได้ผลดีในการป้องกันการระบาดของยาเสพติด โดยไม่ต้องรณรงค์) ควรจัดระบบหมุนเวียนหนังสือ ดังนี้

- ระบบหมุนเวียนระหว่างโรงเรียนในตำบล โรงเรียนประจำอำเภอ ภายในจังหวัดเดียวกัน ช่วยให้เกิดกิจกรรมอื่นๆ ตามมา เช่น การแข่งขันกีฬา ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนต่างโรงเรียน การแลกเปลี่ยนหรือร่วมจัดกิจกรรมด้านเกษตรกรรม หัตถกรรม การบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ และการจัดตลาดนัดนักเรียน การแข่งขันกีฬาระหว่างโรงเรียน จัดกิจกรรมด้านความรู้หรือวิชาการแขนงต่าง ๆ ในวาระเดียวกันกับการหมุนเวียนหนังสือ

- หมุนเวียนหนังสือระหว่างมหาวิทยาลัย ทำให้เกิดการจัดอภิปราย สัมมนา บรรยายทางวิชาการระหว่างคณะที่เกี่ยวข้องต่างมหาวิทยาลัย

- หมุนเวียนหนังสือระหว่างห้องหนังสือใกล้เคียงทั่วไป เกิดการติดต่อประสานงานกันระหว่างชุมชน ตำบล อาจต่อเนื่องไปถึงการติดต่อแลกเปลี่ยนด้านอื่นๆ เช่น การแลกเปลี่ยนความรู้ด้านเกษตรกรรม หัตถกรรม ศาสนา ฯลฯ

๒.๙ ศูนย์ส่งเสริมการอ่าน

เพื่อให้การอ่านของชาติดำเนินไปอย่างพร้อมเพรียงและมั่นคง สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ จำต้องวางแผนดำเนินงานด้านนี้โดยมีหน่วยงานเฉพาะถ่ายทอดวิธีการส่งเสริมการอ่านแก่สถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้ง กับการดำเนินงานในหลักสูตร

บรรณารักษ์แนวใหม่ ให้การผลิตบุคลากรตรงเป้าหมายและไม่สูญเปล่า ตลอดจนมีการฝึกงานในทุกสาขาวิชาที่เรียน

ศูนย์ส่งเสริมการอ่านมีหน่วยงานหลักดูแลหน่วยส่งเสริมการอ่านกลาง จัดกิจกรรมอบรมแก่หน่วยงานและบุคคลทั่วไปในส่วนกลาง หน่วยส่งเสริมการอ่านภูมิภาค ควรเริ่มที่โรงเรียนและหน่วยงานปกครอง เพื่อกระจายความรู้แก่นักเรียนและประชาชนทั่วไป

สำนักพิมพ์สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ

ดำเนินงานผลิตหนังสือเช่นเดียวกับสำนักพิมพ์ทั่วไป ยึดถือหลักเกณฑ์การเป็นสำนักพิมพ์แบบอย่างผลิตหนังสือดี มีคุณภาพ ตั้งราคาขายอย่างยุติธรรม เพื่อให้หนังสือมีค่าในอดีตของชาติกระจายออกไปยังห้องสมุดและห้องหนังสือทั่วประเทศ ประชาชนทุกภาคจะได้อ่านหนังสือทำนองเดียวกันอย่างเท่าเทียมกัน

๑. จัดพิมพ์หนังสือของชาติ เพื่อแจกจ่ายไปยังห้องหนังสือและห้องสมุดต่างๆ ส่วนหนึ่งเพื่อจำหน่ายได้แก่

๑.๑ หนังสือพระราชนิพนธ์ในอดีต

๑.๒ หนังสือวรรณคดี

๑.๓ หนังสือเก่าจากหอสมุดแห่งชาติ และหอจดหมายเหตุ

๑.๔ หนังสืออมตะของไทย

๑.๕ หนังสือที่ปริวรรตจากหอสมุดแห่งชาติ และสถาบันการศึกษาต่างๆ

๑.๖ หนังสือพิมพ์จากผลงานวิจัยที่มีประโยชน์

๑.๗ หนังสือที่จัดทำต้นฉบับจากนักเขียนปากเปล่าทั่วประเทศ

๑.๘ หนังสือของราชบัณฑิตยสถาน

๒. จัดพิมพ์หนังสือแปล รวมทั้งเรื่องอมตะประเภทต่างๆ ของนานาชาติ แจกจ่ายแก่ห้องสมุดและจำหน่าย
๓. จัดทำหนังสือประเภทอื่นๆ นอกจากหนังสือเล่ม (BOOK) ตามความเหมาะสม
๔. ผลิต E-BOOK และแปลงรูปหนังสือเป็นสื่อ Multimedia

การบริหารงบประมาณ

๑. งบประมาณที่มีอยู่เดิม

นำงบประมาณหนังสือของชาติที่มีอยู่มา บริหารใหม่ โดยสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติเป็นผู้จัดซื้อในปริมาณมาก ซึ่งจะได้รับส่วนลดตั้งแต่ ๒๕-๔๐% และนำเงินส่วนต่างที่เหลือมาใช้ในการบริหารงานและดำเนินงานด้านอื่นๆ ในสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ เช่น ตั้งกองทุนสำหรับนักเขียน ดำเนินงานเพื่อลดต้นทุนการผลิตของสำนักพิมพ์เล็กๆ ซึ่งผลดีจะเกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมอีกมากมาย ฯลฯ

สถาบันการศึกษาและหน่วยงานรัฐบาลต่างๆ ยังเป็นผู้เลือกหนังสืออันมีประโยชน์แก่ห้องหนังสือและผู้ใช้ตามความต้องการเช่นเดิม

กล่าวโดยสรุปก็คือ กลไกการจัดตั้งและดำเนินงานสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ อาจไม่ใช้งบประมาณของรัฐบาลเพิ่มขึ้นเลย

๒. งบประมาณสำหรับอาคารสถานที่

๒.๑ อาคารสำคัญของ 'ศูนย์บริการหนังสือ' และ 'สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ' เป็นการลงทุนระยะยาวเพื่อประโยชน์ในการเริ่มต้นวางรากฐานสติปัญญาของคนในชาติ ก่อนจะไปสู่ความเจริญงอกงามด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ และยังเป็นที่เชิดหน้าชูตาประเทศชาติด้วย

แต่การลงทุนด้านอาคารสถานที่นี้ หากใช้วิธีตั้งบริษัทร่วมทุนซึ่งส่วนหนึ่งดำเนินงานด้านธุรกิจ ก็จะได้เงินลงทุนคืนพร้อมผลกำไรภายในเวลาไม่เกิน ๑๕ ปี

๒.๒ ใช้อาคารที่มีอยู่เดิมของทางราชการ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากในประเทศไทย ปรับปรุงเป็นห้องหนังสือท้องถิ่น หรือห้องหนังสือประชาชน จะประหยัดงบประมาณได้มาก และใช้สมบัติของชาติให้เกิดประโยชน์

๓. งบประมาณในระยะ ๑๐ ปีแรก

ควรจัดหาเงินทุนอุดหนุนเพื่อการดำเนินงานด้านสร้างบุคลากร ส่งเสริมการจัดกิจกรรม การศึกษาอบรม ฯลฯ จนกว่าสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติจะมีรายได้เลี้ยงดูตนเองในระยะ ๑๐ ปีข้างหน้า จากการบริหารสำนักพิมพ์เองและกิจกรรมอื่นๆ

๔. จัดหารายได้ที่มิใช่งบประมาณ

ผู้บริหารสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติควรมีวิธีหารายได้ด้วยวิธีต่างๆ โดยเฉพาะการดำเนินงานด้านสิ่งพิมพ์และหนังสือ หรือการผลิตของที่ระลึกต่างๆ เช่น เหรียญที่ระลึก ไปสการ์ด หนังสือ รูปภาพ การให้เช่าสถานที่ในการประชุมสัมมนา ฯลฯ

ผลที่จะได้รับ

๑. ประเทศไทยจะมี 'ศูนย์บริการหนังสือ' และ 'ห้องหนังสือ' ในความหมายเดียวกันกับอารยประเทศอื่น

๒. คนไทยจะอ่านหนังสืออย่างกระตือรือร้น เมล็ดพันธุ์แห่งการอ่านในตัวเด็กไทยจะงอกงาม รากแก้วแห่งการอ่านจะหยั่งลงบนแผ่นดินนี้อย่างแข็งแรง และมั่นคง

๓. กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นอย่างจริงจัง

๔. คนไทยจะทัดเทียมคนในชาติอื่นอย่างมีราก

๕. การพัฒนาด้านต่างๆ ของประเทศ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และอื่นๆ จะดำเนินไปอย่างราบรื่นและยั่งยืน ฯลฯ

เอกสารนี้เป็นเพียงแนวคิดส่วนหนึ่ง เท่าที่ประมวลในระยะเริ่มต้น มิใช่ข้อสรุปหรือเป็นหลักเกณฑ์ที่ยุติแล้ว การก่อตั้งสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญยิ่งของประเทศ จำเป็นต้องระดมความคิดจากบุคคลในวิชาชีพที่เกี่ยวข้องและบุคคลต่างๆ ที่สนใจ เพื่อให้สถาบันนี้ยังประโยชน์แก่แผ่นดินและประชาชนทั้งมวลอย่างแท้จริง

ดังนั้น โครงการ ‘สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ’ จึงจัดประชุมสัมมนาระดมความคิดและสัมมนาเชิงปฏิบัติการตามภาคต่างๆ ก่อนจะสรุปแนวทางหลักของการก่อตั้งสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ ในระยะเวลาไม่เกิน ๒ ปี

นับจากนี้ไป ‘โครงการสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ’ เปิดรับฟังความคิดเห็นตลอดเวลา โดยทางไปรษณีย์ที่

โครงการ ‘สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ’

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ไปรษณีย์กลาง ถนนเจริญกรุง กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐

หรืออีเมล : <bookinstitute@hotmail.com>

และที่เว็บไซต์ของ ‘โครงการสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ’ ที่จะเปิดเป็นทางการในเร็วๆ นี้

ภาคผนวก

“สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ”

ระบบหนังสือสาธารณะ ศูนย์บริการหนังสือ ห้องหนังสือและการอ่านของคนไทย

คณะเตรียมการสัมมนาโครงการสถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ

สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ

คือ สถาบันหลักของประเทศ จะดูแล รับผิดชอบ บริหารและดำเนินงานเพื่อ

๑. จัดการและพัฒนาระบบความรู้โดยรวมทุก รูปแบบให้เป็นเอกภาพอย่างมีรูปธรรม ถาวร และมั่นคง

๒. จัดการและดำเนินงานระบบหนังสือ สาธารณะ ศูนย์บริการหนังสือและห้องหนังสือ เพื่อ บริการประชาชนอย่างทั่วถึงและสอดคล้องกับระบบ สากล

๓. สนับสนุนและประสานงานห้องสมุดและ ห้องหนังสือทั่วประเทศให้มีพื้นฐานที่ดีและมั่นคง เพื่อ ส่งเสริมการอ่านอย่างจริงจัง ได้ผล และรองรับระบบ อิเล็กทรอนิกส์ในอนาคต

๔. เป็นศูนย์กลางของบุคคล องค์กรที่เกี่ยวข้อง กับหนังสือ ระบบหนังสือสาธารณะ และการอ่านของ ชาติ

โครงสร้าง สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ

๑. สำนักหนังสือ สถาบันพัฒนาความรู้แห่งชาติ ประเทศไทยยังไม่มีระบบศูนย์กลางด้านหนังสือ

(อันเป็นสื่อความรู้พื้นฐานที่สำคัญ) หรือศูนย์ประสาน งานเพื่อดำเนินการเป็นเอกภาพ การพัฒนาใดๆ จึง เป็นไปได้ยาก ดังนั้น ควรจัดตั้งองค์กรกลางด้านหนังสือ เพื่อบริหารงานและเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ระบบ บริหารงานอาชีพมีแนวทางดังนี้

- บริหารหนังสือ : จัดระบบหนังสือทุกรูป แบบและเครือข่าย รวมทั้งจัดหาหนังสือให้ห้อง หนังสือ และห้องสมุดทั่วประเทศ

- จัดฐานข้อมูล : ฐานข้อมูลหนังสือ (ISBN) องค์กรที่เกี่ยวข้องกับหนังสือและบุคคลในวิชาชีพหนังสือ

- ส่งเสริมและสนับสนุน : งานที่เกี่ยวข้องกับ หนังสือทุกด้าน

- วิชาการและพัฒนา : พัฒนาหนังสือและ หลักสูตรการศึกษาอันเกี่ยวข้องกับวิชาชีพด้านหนังสือ

- ค้นคว้าและวิจัย : ดำเนินงาน และ สนับสนุนส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ

- ประสานงาน : ประสานงานกับหอสมุด แห่ง ชาติ องค์กร และบุคคล เพื่อเป็นศูนย์กลางความร่วมมือและช่วยเหลือ